DRAGA UČENKA, DRAGI UČENEC,

čeprav se morda zdi, da so finančne odločitve predvsem stvar odraslih, jih v resnici sprejemaš že danes. Denar nam omogoča, da kupujemo stvari, ki jih potrebujemo ali pa si jih preprosto želimo. Verjetno že sedaj razmišljaš, kako najbolje porabiti svojo žepnino oziroma kako privarčevati za novo videoigro, športno opremo ali najljubšo sladkarijo. Prav zato je pomembno, da se naučiš z denarjem ravnati premišljeno, varno in odgovorno.

V slovenski centralni banki skrbimo za stabilnost cen, nadzorujemo poslovne banke ter zagotavljamo nemoteno oskrbo z gotovino in varen prenos digitalnih plačil. Ob tem se zavedamo, da sta za finančno varnost in blaginjo pomembna tudi znanje ter varno in odgovorno ravnanje posameznikov. Zato smo že tretje leto zapored v sodelovanju z Ministrstvom za finance Republike Slovenije v okviru projekta Bodi FIN pripravili delovni zvezek, s katerim ti želimo na zanimiv in praktičen način približati svet denarja ter odgovornih finančnih odločitev.

Skozi delovni zvezek te bosta spremljala Juš in Rok. Skupaj boste spoznali, kako poteka prvi obisk poslovne banke in kakšna je vloga denarja v vsakdanjem življenju. Odkrivali boste zaščitne elemente evrske gotovine in razvoj denarja od prvih menjalnih sistemov do sodobnih načinov plačevanja. Spoznali boste vpliv inflacije na vrednost denarja in kako s pomočjo davkov skrbimo za družbo. Prav tako se boste dotaknili varčevanja in investiranja ter razmislili, kako lahko z odgovornim ravnanjem dosežeš svoje finančne cilje. V nadaljevanju boste pogledali še v prihodnost, saj se boste seznanili s prednostmi

uvedbe digitalnega evra in z izzivi trgovanja s kriptosredstvi. Poseben poudarek bo namenjen tudi temu, kako na spletu nakupovati varno in kako se zaščititi pred morebitnimi prevarami.

Verjamem, da ti bo delovni zvezek ponudil veliko novih spoznanj, zanimivih izzivov in priložnosti za raziskovanje. Pri tem naj te vodijo radovednost, kritično razmišljanje in pogum za postavljanje vprašanj, saj so prav te odlike ključ do preudarnega ravnanja, s katerim gradiš trdne temelje za svojo varno finančno prihodnost.

Želim ti veliko uspeha ob reševanju.

dr. **Primož Dolenc**
guverner Banke Slovenije

I. FINANČNO OKOLJE

INFO TOČKA

Morda se zdi, da so finančne institucije precej oddaljene od našega vsakdana. V resnici njihove odločitve vplivajo skoraj na vse, kar je povezano z denarjem – od cen v trgovini in stroškov kredita do višine davkov, varnosti prihrankov in delovanja plačilnih kartic.

Ko prejmeš plačilo za počitniško delo, kupiš malico, plačaš s telefonom, varčuješ za vozniški izpit ali načrtuješ študij, si del finančnega okolja. To sestavljajo institucije, ki skrbijo, da lahko denar varno uporabljamo, da plačila potekajo zanesljivo in da finančni sistem deluje stabilno.

Nekatere institucije določajo pravila in upravljajo javni denar, druge skrbijo za stabilnost cen in vrednost denarja, tretje pa ponujajo storitve, ki jih vsakodnevno uporabljamo. Čeprav imajo različne naloge, vse prispevajo k temu, da lahko posamezniki, podjetja in država sprejemajo finančne odločitve v varnem in predvidljivem okolju.

Poznavanje finančnega okolja nam pomaga bolje razumeti, kaj vpliva na naše osebne finance danes in kaj bo vplivalo na naše finančne odločitve v prihodnosti.

Banka Slovenije skrbi, da finančni sistem deluje varno in zanesljivo. Kot centralna banka pomaga ohranjati stabilne cene, zagotavlja nemoteno delovanje plačil in spremlja stabilnost bank.

Evropska centralna banka (ECB) odloča o obrestnih merah in vodi denarno politiko za države evrskega območja. *Ko ECB spremeni obrestne mere, lahko to vpliva na kredite, varčevanje in inflacijo po vsej Evropi.*

Poslovne banke skrbijo za vsakodnevne finančne storitve. Omogočajo račune, plačila, varčevanje in kredite. *Večina ljudi se s finančnim sistemom srečuje predvsem prek svoje banke.*

Ministrstvo za finance odloča, kako država zbira denar (davki) in za kaj ga porablja (šole, ceste, zdravstvo, socialni transferji). Pripravlja tudi pravila za delovanje finančnega sistema.

Bančni sistem v Sloveniji sestavljajo Banka Slovenije, ki deluje kot centralna banka, ter poslovne banke in hranilnice, ki opravljajo bančne storitve za prebivalstvo in podjetja. Ker je Slovenija članica evrskega območja, Banka Slovenije sodeluje z Evropsko centralno banko pri izvajanju denarne politike in skrbi za stabilnost finančnega sistema.

»»» **Katere so štiri ključne naloge centralne banke? Oglej si animacijo Katere so ključne štiri naloge Banke Slovenije? - YouTube in dopolni besedilo.**

Banka Slovenije ima več pomembnih nalog, ki jih lahko razumemo kot štiri glavna področja. Prvo je ...., kjer centralna banka vpliva na količino denarja in obrestne mere v gospodarstvu. Glavni cilj je ...., kar pomeni, da se cene ne zvišujejo prehitro (inflacija naj bi bila okoli 2 %). To pomaga ohranjati stabilno gospodarstvo, omogoča rast podjetij in ustvarjanje delovnih mest. Drugo področje je nadzor bank, kjer Banka Slovenije spremlja poslova-

nje bank in pravočasno odkriva tveganja (npr. premalo denarja, slabo upravljanje). S tem skrbi, da banke ostajajo varne in zanesljive.

Tretje področje je ...., ki skrbi za stabilnost celotnega finančnega sistema (ne le posameznih bank). Namen je preprečiti večje finančne krize in okrepiti odpornost sistema. Četrto področje pa je .... v težavah in ..... varčevalcev. Če ima banka resne težave, se jo poskuša rešiti tako, da so posledice za gospodarstvo čim manjše, pri tem pa stroške nosijo predvsem banke same, ne država. Poleg tega Banka Slovenije zagotavlja, da so bančni depoziti zaščiteni, kar povečuje zaupanje ljudi v banke. Ob tem opravlja še dodatne naloge, kot so izdaja gotovine, upravljanje plačilnih sistemov in vodenje pomembnih finančnih evidenc.

»»» **Oglej si spletno stran katerekoli poslovne banke ali hranilnice s sedežem v Sloveniji (Register subjektov nadzora | Banka Slovenije; devet bank in tri hranilnice) in izpiši pet storitev, ki jih opravljajo za svoje stranke, ter na kratko opiši, kaj storitev zajema.**

Ime poslovne storitve	Kaj omogoča komitentom

Pojme v spodnjem okviru razvrsti v stolpca glede na to, katera institucija opravlja katero nalogo ali storitev. Za lažje razumevanje razlik med poslovno in centralno banko si lahko ogledaš 1. del mladinske TV serije Mladi mojstri financ: Mladi mojstri financ E01 - Osebno bančništvo - YouTube.

uravnavanje inflacije | menjava tuje gotovine | odpiranje bančnih računov za prebivalce
plačilo položnic | skrb za stabilnost finančnega sistema | posojanje denarja
odpiranje varčevalnih računov | nadzor poslovnih bank | finančno svetovanje
upravljanje deviznih rezerv države | brezplačna menjava poškodovane gotovine
izvajanje plačilnega prometa za državne institucije | izdaja plačilnih in kreditnih kartic

Centralna banka	Poslovna banka

Evropska centralna banka opravlja podobne naloge v evrskem območju kot Banka Slovenije v Sloveniji. Za boljše razumevanje vloge ECB in Evrosistema si oglej video ECB in Eurosistem razložena v treh minutah - YouTube in odgovori na vprašanja.

Kaj je glavna naloga Evrosistema?

.....

Kateri so najpomembnejši instrumenti denarne politike?

.....

Kateri organ sprejema pomembne sklepe ECB?

.....

Kdo so člani Sveta ECB?

.....

Naštej še nekatere druge naloge ECB.

.....

Evrosistem sestavljajo ECB in centralne banke evrskega območja, ki ga od januarja 2026 tvori 21 držav Evropske unije. Oglej si spodnji zemljevid, s puščico označi državo ter dopiši ime njene prestolnice in uradni jezik države. Pri državah evrskega območja (temno modro obarvane države) zapiši še letnico, kdaj so začele uporabljati evro, pri državah EU (svetlo modro obarvane), ki niso del evrskega območja, pa zapiši, kdaj so vstopile v EU in katero valuto uporabljajo.

Irska

Francija

Belgija

Nizozemska

Luksemburg

Nemčija

Avstrija

Slovenija

Portugalska

Španija

Italija

Finska

Švedska

Danska

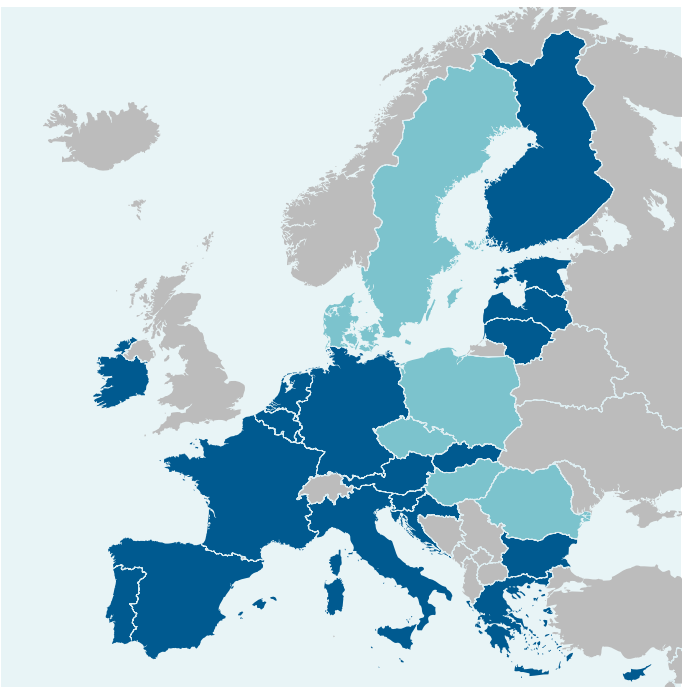

Hrvaška

Malta

Litva

Latvija

Estonija

Poljska

Češka

Slovaška

Romunija

Madžarska

Bolgarija

Ciper

Grčija

»»» Ministrstvo za finance je osrednja vladna finančna institucija. Preberi opise njegovih nalog in poimenuj področja delovanja (za lažji začetek so napisane nekatere črke posameznega področja oziroma besedne zveze, ki področje opisuje).

ZA_LA_NIŠTVO

Skrbi, da je denarja dovolj za vse (šole, bolnišnice, pokojnine, plače...), zato zbira denar in vodi evidenco o stroških.

D_ŽAVNI PR_RA_UN

Vsako leto se odloča, za katere stvari bo država porabila denar, ki ga zbere z davki, in pripravi načrt.

D__KI

Načrtuje, koliko davkov bomo državljani plačali in kako se bodo zbirali.

SPREMLJANJE GOS_ODARS_VA

Spremlja in analizira razvoj gospodarstva in predlaga izboljšave.

FI_AN_NI SIS_EM

Spremlja in nadzoruje področja bančništva, zavarovalništva, plačilnega prometa, trga kapitala, iger na srečo in revidiranja, s čimer skrbi za finančno varnost državljanov.

RAZISKUJ, RAZMISLI IN SE POGOVARJAJ ...

Katere uradne institucije v Sloveniji so še del finančnega okolja in kaj je njihova naloga?
Ali obstaja ustanova, ki nadzira trgovanje z vrednostnimi papirji?
Katera ustanova bdi nad zavarovalniškimi posli?
Kakšna je razlika med interesnim združenjem nekega področja in nadzorno institucijo tega področja? Poišči nekaj primerov.
Kako veš, da je tvoj denar v poslovnih bankah varen? Ali obstaja mehanizem, ki jamči za vloge varčevalcev? Kaj pa na evropski ravni? Več lahko izveš na Kaj je sistem jamstva za vloge?

V zadnjih letih so se na trgu pojavile tudi t. i. neo banke. Ali veš kaj so in kaj ponujajo? Kako se njihovo delovanje razlikuje od klasičnih poslovnih bank?

Katere so še pomembne finančne ustanove v evropskem in svetovnem merilu? Poznaš Evropski bančni organ (European Banking Authority – EBA) ter Organizacijo za ekonomsko sodelovanje in razvoj (Organization for Economic Cooperation and Development – OECD)?

Predstavniki Banke Slovenije in Ministrstva za finance se vsako leto med drugim udeležujejo letnih zasedanj Mednarodnega denarnega sklada (International Monetary Fund – IMF) in Svetovne banke (World Bank – WB). Kaj veš o omenjenih institucijah?

II. INFLACIJA

INFO TOČKA

Predstavljaj si, da si pred enim letom za 5 € kupil svoj najljubši prigrizek in pijačo. Danes pa za isti denar dobiš samo še pijačo. Kaj se je zgodilo? Eden od razlogov je lahko inflacija – splošno zviševanje cen v gospodarstvu.

Inflacija vpliva na skoraj vse, kar kupujemo: od hrane in oblačil do koncertnih vstopnic, telefonskih paketov in goriva za prevoz. Ko cene rastejo hitreje kot naši prihodki, si lahko privoščimo manj stvari kot prej.

Pri tem ima pomembno vlogo centralna banka. Njena naloga je, da skrbi, da cene ne rastejo prehitro in da ostanejo čim bolj stabilne. V državah evrskega območja, tudi v Sloveniji, za to skrbi Evropska centralna banka skupaj z nacionalnimi centralnimi bankami.

Če centralna banka opazi, da cene rastejo prehitro, lahko sprejme ukrepe, ki nekoliko umirijo potrošnjo in zadolževanje. Če pa je gospodarska aktivnost prešibka, lahko z ukrepi spodbudi ljudi in podjetja k večji porabi in investicijam.

Razumevanje inflacije in vloge centralne banke je pomembno, saj njune odločitve vplivajo na vsakdanje življenje ljudi – od cen v trgovinah do stroškov kreditov in vrednosti prihrankov.

Inflacija – splošno zviševanje cen blaga in storitev v gospodarstvu skozi čas.

Kupna moč – količina blaga in storitev, ki jih lahko kupimo z določeno vsoto denarja.

Obrestne mere – cena izposojenega denarja oziroma donos, ki ga prejmemo za varčevanje.

HICP – indeks, ki meri spremembe cen izbrane košarice izdelkov in storitev, ki jih kupujejo potrošniki.

Stabilnost cen – stanje, ko se splošna raven cen spreminja počasi in predvidljivo, brez visokih inflacijskih ali deflacijskih nihanj.

Hiperinflacija – izjemno hitra in nenadzorovana rast cen, zaradi katere denar zelo hitro izgublja svojo vrednost.

Deflacija – splošno zniževanje cen blaga in storitev v gospodarstvu skozi čas.

»»» **V mreži poišči »besedne kače«. To so besede, ki so sestavljene iz črk, ki ležijo v sosednjih kvadratkih, vertikalno, horizontalno ali pa diagonalno nasproti drug drugemu.**

V	I	T	S	O	U	N	A
K	I	D	N	K	P	Č	M
L	A	C	F	L	I	J	O
I	L	J	I	E	A	C	A
N	E	A	D	D	C	C	N
E	K	I	O	N	E	E	T
A	Č	B	N	L	A	R	P
K	N	P	B	A	A	O	J
D	E	A	O	I	S	O	I
I	C	Z	T	N	O	L	P
A	J	I	I	E	V	R	U
A	I	E	T	S	O	N	Č
C	Z	N	V	B	O	R	A

Najdene besede vstavi k pravilni definiciji.

- sposobnost v danem času poravnati svoje plačilne obveznosti, plačilna sposobnost

.....

- količina blaga ali storitev, ki jo je mogoče dobiti s fiksno količino denarja, odvisno od ravni cen

.....

- denar, ki si ga posameznik ali organizacija izposodi in ga mora pozneje vrniti, običajno skupaj z obrestmi

- splošno povišanje cen/znižanje kupne moči denarja

- splošno nižanje cen/povišanje kupne moči denarja

- denar, ki ostane, ko od vseh prihodkov odštejemo vse stroške

- institucija, ki skrbi za stabilnost denarja, nadzoruje inflacijo, določa obrestne mere in zagotavlja stabilno delovanje bančnega sistema

- načrt prihodkov in odhodkov v določenem obdobju

- vrednostni papir, ki prinaša vplačniku obresti in je podlaga za vračilo posojila

- vlaganje denarja, časa ali drugih sredstev z namenom, da v prihodnosti dosežemo dobiček ali drugo korist

- v banko vložena denarna sredstva; vloga

Reši križanko.

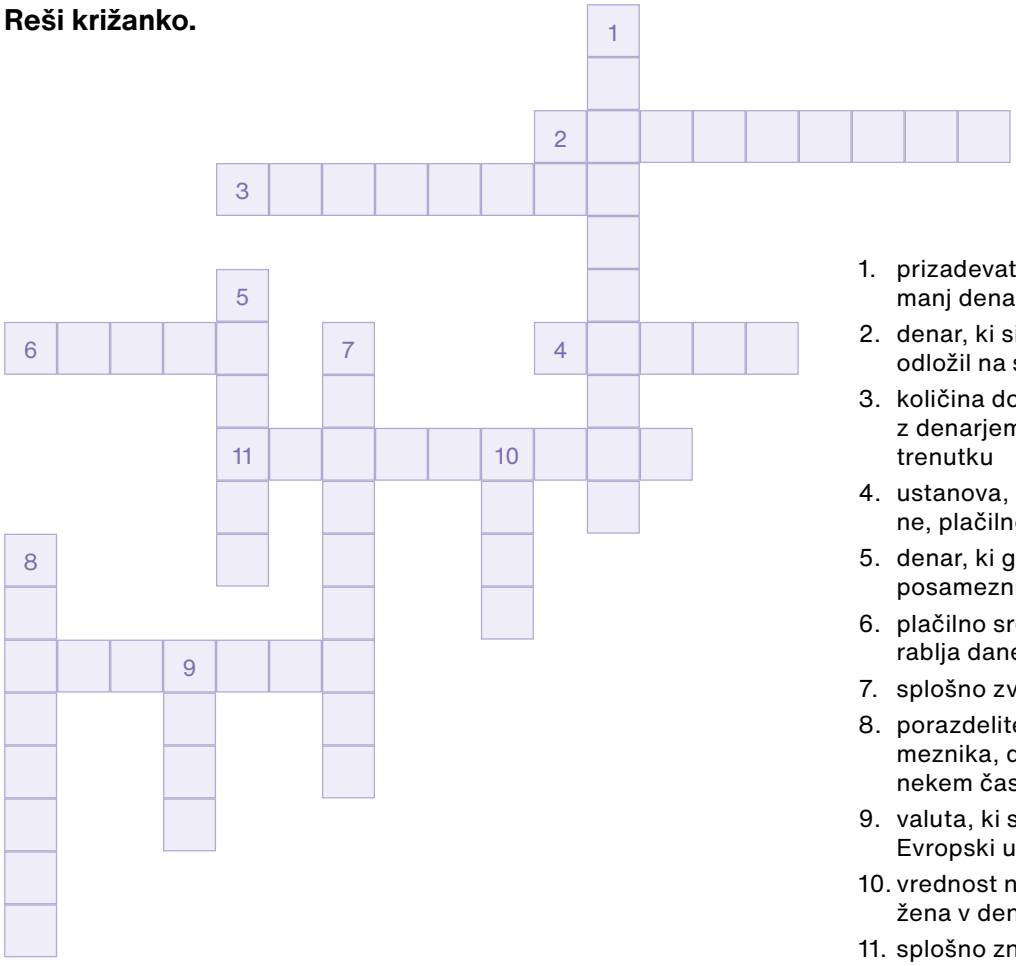

1. prizadevati si porabiti čim manj denarja
2. denar, ki si ga z varčevanjem odložil na stran
3. količina dobrin, ki si jih lahko z denarjem privoščiš v danem trenutku
4. ustanova, ki opravlja denarne, plačilne in kreditne posle
5. denar, ki ga banka posodi posamezniku
6. plačilno sredstvo, ki se uporablja danes
7. splošno zvišanje cen
8. porazdelitev denarja posameznika, države, podjetja v nekem času
9. valuta, ki se uporablja v Evropski uniji
10. vrednost neke dobrine, izražena v denarju
11. splošno znižanje cen

V osmerosmerki poišči naslednje besede ali besedne zveze:

B	I	R	A	S	A	K	E	N	U	L	A	E
V	A	P	O	T	R	O	Š	N	I	K	P	N
I	R	A	K	C	I	L	R	A	T	E	S	D
Š	A	V	A	D	A	N	A	K	U	P	K	E
A	A	A	P	O	M	A	L	K	A	R	A	F
N	A	N	L	B	A	K	I	E	N	O	V	L
J	A	I	E	R	E	V	A	P	A	B	R	A
E	A	L	M	I	P	A	R	I	E	T	A	C
C	A	I	A	N	C	R	E	C	A	O	Č	I
E	N	J	O	E	A	N	A	A	M	K	T	J
N	O	A	V	A	R	E	V	A	I	A	K	A
E	V	I	S	L	A	D	O	L	E	D	O	P
L	O	B	R	E	S	T	N	A	M	E	R	A

VIŠANJE CEN

OBRESTNA MERA

SLADOLED

DOBRINE

POTROŠNIK

NAKUP

DEFLACIJA

VANILIJA

OBTOK

KEPICA

Inflacijo merimo s harmoniziranim indeksom cen življenjskih potrebščin (angl. harmonized index of consumer prices – HICP) – nakupovalna košarica, v kateri so izdelki in storitve, ki jih ljudje vsakodnevno potrebujemo. Oglej si graf ECB charts in odgovori na vprašanja.

Kdaj smo imeli v Sloveniji najvišjo inflacijo? Kako visoka inflacija vpliva na potrošnike?

.....

Kdaj v zadnjih 20 letih smo imeli v Sloveniji deflacijo? Kaj je bil vzrok zanjo?

.....

Katere ukrepe je centralna banka sprejela ob deflaciji?

.....

Na spletu poišči podatek, kdaj je Evropska centralna banka dvignila obrestne mere? Zapiši en tak dogodek – mesec in leto ter odstotno točko dviga. Ali se je to takoj poznalo na inflaciji? Odgovor utemelji.

.....

.....

.....

Med počitniškim delom si zaslužil/zaslužila 1200 evrov. Dopolni tabelo, in sicer:

- razmisli, kako bi porabo tega denarja razporedil/razporedila med različne kategorije;
- izračunaj, koliko denarja bi za enako porazdelitev potreboval/potrebovala prihodnje leto, če bi bila letna stopnja inflacije 3 %, koliko bi se povečala vrednost investicij, če bi bil letni donos 4 % (pri razporeditvi denarja imej v mislih, da ta sredstva niso takoj dostopna – recimo, da šele čez 5 let), obrestna mera na varčevalnem računu je le 1 %, vendar pa do teh sredstev lahko dostopaš kadarkoli:

Kategorija potrošnje (letna inflacija je 3 %)	Razporeditev sredstev danes	Čez eno leto bi potreboval/potrebovala ...
Hrana in brezalkoholne pijače		
Oblačila in obutev		
Prevoz		
Informacijske in komunikacijske dejavnosti		
Rekreacija, šport in kultura		

Storitve izobraževanja		
Restavracije in nastanitvene storitve		
Osebna nega ter razno blago in storitve		
	Razporeditev sredstev danes	Čez eno leto bo vrednost investicije ...
Investicije (letni donos je 4 %)		
	Razporeditev sredstev danes	Čez eno leto bo na varčevalnem računu ...
Varčevalni račun (letna obrestna mera je 1 %)		
SKUPAJ	1.200 €	

RAZISKUJ, RAZMISLI IN SE POGOVARJAJ ...

Spremembe cen vplivajo tudi na številne potrošniške odločitve. Oglej si letak Kako inflacija in zvišanje obrestnih mer vplivata na moj denar? in razmisli, kakšen vpliv je imelo zvišanje inflacije v preteklosti na tvoje odločitve ali odločitve tvojih bližnjih.

Centralne banke svoje odločitve vedno sprejemamo zelo premišljeno in na podlagi preverjenih strokovnih analiz. Prisluhni podkastu, v katerem direktorica Analitsko raziskovalnega centra Banke Slovenije Arjana Brezigar spregovori o inflaciji, napovedih in analizah gospodarstva.
Centralni pogled #5 – „Maratona ne bi pretekli, kondicije pa je za dober sprehod po Ljubljani“ - YouTube

Se ti kdaj zdi, da imaš ves čas premalo denarja za vse, kar si želiš privoščiti? Prisluhni podkastu Evropske centralne banke, v katerem razmišljajo, kako dvig cen vpliva na kupno moč posameznikov in kako lahko vpliv cen na enem področju vpliva tudi na druge cene.
Why is my life so expensive? - YouTube (podkast je v angleščini)

Če te zanima, kako so se z vprašanji glede inflacije spopadli mladi v TV seriji Mladi mojstri financ, si oglej drugo epizodo Mladi mojstri financ E02 - Inflacija - YouTube.

III. DENAR IN NUMIZMATIKA

INFO TOČKA

Denar je sredstvo, ki ga ljudje uporabljamo za plačevanje blaga in storitev, za varčevanje in za merjenje vrednosti stvari. Namesto da bi si neposredno izmenjevali izdelke, lahko uporabimo denar, ki ga vsi sprejemajo.

V najstarejših družbah so ljudje uporabljali blagovno menjavo. To pomeni, da so stvari menjali neposredno med seboj. Ker je bilo to pogosto nepraktično, so začeli uporabljati različne predmete kot plačilno sredstvo, na primer školjke, sol ali kovine.

Prvi kovanci so se pojavili pred približno 2.600 leti v Mali Aziji (na območju današnje Turčije). Papirnati denar se je prvič razširil na Kitajskem pred približno 1.000 leti. Danes pa poleg gotovine pogosto uporabljamo tudi elektronski denar, kot so bančne kartice in spletna plačila.

Denar ima vrednost, ker se ljudje strinjamo, da ga bomo sprejemali kot plačilo. V preteklosti so bili kovanci pogosto izdelani iz dragocenih kovin, kot sta zlato in srebro, zato so imeli precejšnjo vrednost že sami po sebi. Danes večina denarja nima vrednosti zaradi materiala, iz katerega je narejen. Njegova vrednost temelji na:

- zaupanju ljudi,
- jamstvu države in centralne banke,
- dejstvu, da ga vsi sprejemajo za nakup blaga in storitev.

Pri denarju gre torej za nekakšen skupni dogovor med ljudmi, da ima določeno vrednost ter da ga lahko uporabimo za nakup stvari in storitev.

Denar je splošno sprejeto plačilno sredstvo, ki ga uporabljamo za nakup blaga in storitev ter za hranjenje vrednosti.

Kovanci so denar iz kovine, običajno okrogle oblike, ki se uporablja za manjša plačila.

Bankovci so papirnati denar, ki ga izdaja centralna banka in se uporablja kot zakonito plačilno sredstvo.

TOLAR

INFO TOČKA

Tolar je bila denarna enota Republike Slovenije od leta 1991 do leta 2007. Uveden je bil po osamosvojitvi Slovenije in je nadomestil jugoslovanski dinar. Oznaka za tolar je bila SIT, en tolar pa se je delil na 100 stotinov.

Tolar je bil v uporabi do 1. januarja 2007, ko je Slovenija kot prva nova članica Evropske unije uvedla evro. Ob zamenjavi je veljalo natančno menjalno razmerje 1 evro = 239,64 tolarja. Tolarje (in vrednostne bone) še danes lahko po enakem menjalnem tečaju zamenjate brezplačno na blagajni Banke Slovenije.

Tolar je bil pomemben simbol slovenske nacionalne identitete, gospodarske neodvisnosti in ponosa v obdobju po osamosvojitvi. Med letoma 1991 in 2007 so bili v obtoku različni kovanci in bankovci z motivi pomembnih slovenskih osebnosti, kulturne dediščine ter naravnih znamenitosti, kar je dodatno utrjevalo njegovo vlogo v narodni zavesti Slovencev. Tolarski bankovci in kovanci so bili izdelani na podlagi likovnih rešitev Miljenka Licula in Zvoneta Kosovelja, portrete za bankovce je izdelal slikar Rudi Španzel, motive živali na kovancih pa je modeliral kipar Janez Boljka.

Na spletni strani Zgodba o tolarju | Banka Slovenije si oglej slovenske tolarske bankovce in preberi njihove opise.

Katere od pomembnih slovenskih osebnosti v okvirčku so upodobljene na bankovcih? Odgovore zapiši v ustrezne kvadrate v spodnji tabeli. Za vsako osebnost v tabelo vpiši tudi eno njeno pomembno delo za slovensko kulturo/zgodovino.

Rudolf Maister	Ivan Cankar	Jakob Aljaž	Jože Plečnik
Ivana Kobilca	Rihard Jakopič	France Prešeren	Primož Trubar
Janez Vajkard Valvasor	Leon Štukelj	Jakob Petelin Gallus	Jurij Vega

Bankovec	Slovenska osebnost	Pomembno delo
10 SIT		
20 SIT		
50 SIT		
100 SIT		
200 SIT		
500 SIT		
1000 SIT		
5000 SIT		
10.000 SIT		

Tri osebnosti iz okvirčka niso bile upodobljene na tolarskih bankovcih. Zakaj so bili omenjeni posamezniki za Slovenijo pomembni? Svoj odgovor utemelji.

.....

.....

.....

Na spletni strani Zgodba o tolarju | Banka Slovenije si oglej še tolarske kovance in preberi njihove opise.

Katere živali NISO bile upodobljene na tolarskih kovancih?

a) rjavi medved
b) potočna postrv
c) kmečka lastovka
d) lipicanec
e) kranjska čebela
f) človeška ribica
g) planinski orel

Na kovancih so upodobljene živali, ki predstavljajo biotsko raznovrstnost v Sloveniji. Nekatere so značilne za določene kraje v Sloveniji. Katere in kje se nahajajo? Dopolni tabelo.

Vrednost tolarskega kovanca	Kdaj je šel kovanec v obtok?	Slovensko poimenovanje	Latinsko poimenovanje	Značilno geografsko območje
	29. april 1993		Proteus anguinus	
		bik – boškarin, istrsko govedo		Istra
1 tolar	4. januar 1993			
20 stotinov				Slovenija
	4. januar 1993	čebela; slovenska podvrsta: kranjska čebela		
10 tolarjev				Slovenija/Lipica
	7. julij 2003		Ciconia ciconia	
5 tolarjev			Capra ibex	
			Hirundo rustica	Slovenija

Preberi besedilo in preračunaj oziroma dopolni tabelo.

Piše se januar 2007 in ti se odpraviš v trgovino po nakupih. Mama ti je na listek napisala stvari, ki jih moraš kupiti, in ti dala 10 evrov. Na nakupovalni listek je cene napisala še v tolarjih (SIT). Doma ste imeli poseben kalkulator, ki ga je Banka Slovenije takrat podarila vsakemu gospodinjstvu in je preračunaval zneske iz tolarjev v evre in obratno. Preračunaj, ali bo 10 evrov zadostovalo za nakup. Pri pretvarjanju porabi menjalno razmerje 1 € = 239,64 SIT.

	Nakupovalni list (v SIT)	Nakupovalni list (v EUR)
hlebec belega kruha	530 SIT	
100 g gaude	180 SIT	
100 g suhe salame	245 SIT	
2 l mleka	390 SIT	
1 kg jabolk	295 SIT	
200 g mlečne čokolade	240 SIT	
1 l pomarančnega soka	330 SIT	
Skupaj:		

RAZISKUJ, RAZMISLI IN SE POGOVARJAJ ...

Numizmatika je veda, ki se ukvarja z zbiranjem, preučevanjem in vrednotenjem kovancev, bankovcev, medalj ter drugega denarja skozi zgodovino. Med numizmatične izdelke spadajo tudi priložnostni kovanci, ki jih vsako leto izdajamo v Banki Slovenije. Na spletni strani Numizmatika | Banka Slovenije si lahko prebereš več o tem in poiščeš tudi, katere numizmatične izdelke smo izdali v preteklih letih ali morda celo podaš predlog za izdajo spominskega ali zbirateljskega kovanca v prihodnosti.

Ob izdaji spominskega kovanca ob 100. obletnici rojstva Mikija Mustra smo posneli poseben pogovor s sinom ustvarjalca Miklavžem Mustrom in z direktorjem Gotovinskega poslovanja Banke Slovenije Gregorjem Miklavčičem, ki sta nam razkrila kar nekaj podrobnosti v zvezi z oblikovanjem in izdajo priložnostnih kovancev.
Pogovor o izdaji spominskega kovanca ob 100. obletnici rojstva Mikija Mustra - YouTube

Marsikdo pri pospravljanju včasih še vedno najde kaj »stare« gotovine. Je **izvorna nacionalna valuta držav evrskega območja še zamenljiva? Na spletni strani** Zamenjava nacionalne gotovine si oglej, kje in koliko časa še lahko zamenjaš nacionalne bankovce in kovance držav evrskega območja.

Tolarske kovance smo sicer prenehali menjati že 3. januarja 2017. So še kaj vredni? Kaj pa vrednostni boni in tolarski bankovci? Če te zanima, kako so vrednost tolarskih bankovcev raziskovali Dana, Lučka, Zala, Jošt in Tom, si oglej 4. del TV serije Mladi mojstri financ E04 – Tolarji - YouTube.

EVRO

INFO TOČKA

Evro je skupna valuta številnih držav Evropske unije. Uveden je bil z namenom, da bi olajšal trgovanje, potovanja in gospodarsko sodelovanje med evropskimi državami. Evro je leta 1999 začel veljati kot elektronska valuta, bankovci in kovanci pa so v obtok prišli 1. januarja 2002.

Slovenija je evro uvedla 1. januarja 2007 in tako postala prva država, ki je po pridružitvi Evropski uniji leta 2004 prevzela skupno evropsko valuto. Z uvedbo evra je slovenski tolar zamenjala nova valuta, kar je poenostavilo plačevanje doma in v tujini ter okrepilo povezovanje slovenskega gospodarstva z drugimi državami evrskega območja.

Danes je evro ena najpomembnejših svetovnih valut in ga uporablja več sto milijonov ljudi v Evropi.

»»» Zaščitni elementi bankovcev

Bankovci so izdelani z najsodobnejšo tiskarsko tehnologijo. Zaščiteni so z več dobro vidnimi zaščitnimi elementi, ki uporabnikom omogočajo, da hitro (brez posebne opreme) preverijo, ali so bankovci pristni, ponarejevalce pa odvračajo od ponarejanja. Vzemi v roke enega od svojih bankovcev in ga preveri s pomočjo metode otip – pogled – nagib. Pomoč pri preverjanju najdeš tudi na: Kako preverimo pristnost evrskih bankovcev in kovancev | Banka Slovenije.

Kateri varnostni element se ti zdi najtežje ponarediti in zakaj ?

.....

Kateri bankovec meniš, da je v preteklosti doživel največ ponaredkov?

.....

»»» **Pet dijakov je preverjalo pet zaščitnih elementov evrskih bankovcev. Vsak je preveril drug zaščitni element. Imena dijakov so Ana, Bor, Cene, Tina in Ema.**

Načini preverjanja, ki so jih uporabili, so:

- vodni znak (postane viden, ko bankovec pogledamo proti svetlobi),
- zaščitna nit (temen trak, vdelan v papir),
- hologram (ob nagibanju prikazuje različne podobe),
- mikrotisk,
- reliefni tisk.

Zanimivost:
Nekateri deli bankovca so pod običajno svetlobo skoraj nevidni, pod UV-svetlobo pa se pojavijo svetleči vzorci, zvezde, zastava Evropske unije ali druge podrobnosti.

Na bankovcih se poleg omenjenih elementov skrivajo tudi zelo drobni vzorci, napisi in simboli, ki jih je težko opaziti s prostim očesom.

Ugotovi, kateri zaščitni element je preverjal posamezen dijak, če drži, da:

- Ana ni preverjala elementa, ki ga lahko opazimo z ogledom proti svetlobi.
- Bor ni preverjal reliefnega tiska.
- Cene je preverjal element, ki spreminja videz ob nagibu bankovca.
- Tina ni preverjala holograma.
- Ema je preverjala element, ki je namenjen tudi slepim in slabovidnim.
- Vodnega znaka nista preverjali niti Ana niti Ema.
- Zaščitne niti ni preverjal Bor.
- Mikrotisk je preverjalo dekle.
- Cene ni preverjal mikrotiska.

	vodni znak	zaščitna nit	hologram	mikrotisk	reliefni tisk
Ana					
Bor					
Tina					
Cene					
Ema					

»»» Oblikuj bankovec prihodnosti

Predstavljaj si, da smo leta 2050 in da Evropska centralna banka pripravlja že četrto serijo bankovcev. Kako bo izgledal bankovec za 100 evrov v letu 2050? Oblikuj evrski bankovec prihodnosti. Na bankovec vriši: vrednost bankovca, ime valute, serijsko številko, motiv ali osebo, simbole ter vsaj tri varnostne elemente.

V 3–5 povedih pojasni:

- kaj predstavlja tvoj bankovec,
- zakaj si izbral/a ta motiv,
- zakaj bi ljudje tvojemu bankovcu zaupali,
- po čem je drugačen od današnjih bankovcev,
- kakšno novost pri varnostnih elementih si vključil.

.....

.....

.....

.....

.....

RAZISKUJ, RAZMISLI IN SE POGOVARJAJ ...

Bankovci prihodnosti: Bankovec za 100 evrov v letu 2030

Kakšni bodo prihodnji evrski bankovci, zakaj jih potrebujemo in kdaj jih boš lahko začel uporabljati? Gostiteljica Stefana Secola ta vprašanja zastavlja strokovnjakinji za komuniciranje o bankovcih Sarai Artiles. Prisluhni podkastu The ECB Podcast - Future euro banknotes, unpacked - YouTube (podkast je v angleščini).

Si vedel/vedela, da so evrski bankovci narejeni iz bombaža? Postopek izdelave in tiskanja je zelo kompleksen. Ogledaš si ga lahko v naslednjem videoposnetku (posnetek je v angleščini). How euro banknotes are produced - YouTube

Misliš, da bi lahko delal/delala v banki, kjer vsakodnevno rokujejo z gotovino? Na e-izobraževanju Banke Slovenije lahko izveš še več informacij v zvezi s pristnostjo in primernostjo bankovcev in kovancev: Smart Arena

Evro uporabljajo tudi nekatere države, ki niso članice evrskega območja. Katere?
Uporaba evra pa sega čez meje Evrope. Razišči temo na spletni strani Evro v mednarodnem merilu | Evropska unija.

Če te zanima, kako so se mladi iz TV serije Mladi mojstri financ spopadli s ponarejenim evrskim bankovcem, si oglej 5. epizodo Mladi mojstri financ E05 – O ponarejanju denarja - YouTube.

IV. PRORAČUN

INFO TOČKA

Proračun je načrt ravnanja z denarjem v določenem obdobju – načrtujemo, koliko denarja bomo prejeli in za kaj ga bomo porabili.

Proračun imajo posamezniki, družine, podjetja in tudi država. Njegov namen je, da denar porabljamo premišljeno in da imamo dovolj sredstev za pomembne potrebe. Pomaga nam uskladiti prihodke in odhodke ter sprejemati odgovorne finančne odločitve tako na ravni posameznika in družine kot tudi države.

Državni proračun prikazuje, koliko denarja bo država zbrala in za katere namene ga bo porabila. Država denar večinoma pridobi z davki, prispevki, taksami, sredstvi iz Evropske unije, porablja pa ga med drugim za šolstvo, zdravstvo, socialne prejemke, infrastrukturo, varnost in obrambo.

Za pripravo in izvajanje državnega proračuna v Sloveniji skrbijo:
- Vlada Republike Slovenije, ki pripravi predlog proračuna,
- Ministrstvo za finance, ki načrtuje prihodke in odhodke ter spremlja porabo,
- državni zbor, ki proračun sprejme,
- posamezna ministrstva in drugi državni organi, ki skrbijo za njegovo izvrševanje.

Tudi posamezniki in družine si lahko pripravijo svoj proračun. S pomočjo osebnega ali družinskega proračuna lahko:
- spremljamo porabo denarja,
- preprečimo nepotrebne stroške,
- varčujemo za večje nakupe,
- lažje dosežemo finančne cilje.

Prihodki – so vsi prejemki oziroma denar, ki ga prejmemo, na primer plača, štipendija, pokojnina, prihodki podjetja, davki, ki jih pobira država.

Odhodki – so vsi izdatki oziroma denar, ki ga porabimo, na primer hrana, najemnina ali stanovanjski stroški, prevoz, oblačila, stroški šolanja, gradnja cest ali šol.

Primanjkljaj nastane, kadar so odhodki večji od prihodkov. To pomeni, da porabimo več denarja, kot ga prejmemo.

Proračunski presežek nastane, kadar so prihodki večji od odhodkov. To pomeni, da nam del denarja ostane in ga lahko prihranimo ali uporabimo za prihodnje potrebe.

»»» **Pri načrtovanju osebnega proračuna si lahko pomagaš s pravilom 50–30–20, ki ga uporabljajo nekateri strokovnjaki za osebne finance.**

Pravilo predlaga, da svoje prihodke razdeliš na tri dele:

- 50 % za potrebe – hrana, prevoz, stanovanje, telefon in drugi nujni stroški;
- 30 % za želje – zabava, hobiji, nakup oblačil, izleti in druge stvari, ki niso nujno potrebne;
- 20 % za varčevanje – denar, ki ga prihraniš za prihodnje cilje ali nepredvidene stroške.

Pravilo 50–30–20 ni strogo pravilo in nikakor ne velja za vse primere, lahko pa je pripomoček, ki ti pomaga bolje načrtovati porabo denarja in ohranjati ravnovesje med potrebami, željami in varčevanjem.

Naredi načrt za svoj osebni proračun.

Pri pripravi proračuna razmisli o nekaterih izmed naslednjih postavk:

- **Možni prihodki:** žepnina, štipendija, plačilo za občasno delo, darila, drugi prihodki.
- **Možni odhodki:** hrana in pijača, prevoz, telefon in internet, oblačila in obutev, zabava in prosti čas, varčevanje, drugi stroški.

Številke in druge podatke si lahko izmisliš.

Osebni proračun za mesec:	
Vrsta prihodka	Znesek (v €)
Skupni mesečni prihodki	
Vrsta odhodka	
Skupni mesečni odhodki	
Mesečni prihranek/manko (= prihodki – odhodki)	

Oglej si svoj proračunski načrt in ugotovi:

Kaj predstavlja največji delež tvojih odhodkov?

.....

Ali tvoji prihodki zadoščajo za pokritje vseh odhodkov?

.....

Koliko denarja ti mesečno ostane za varčevanje in/ali investiranje?

.....

Predstavljaj si, da bi se zaradi inflacije vsi tvoji odhodki povečali za 10 %, prihodki pa bi ostali enaki. Izračunaj, koliko denarja bi ti v tem primeru ostalo za varčevanje.

.....

.....

.....

»» **V prihodnjem letu bi rad/rada zamenjala računalnik ali telefon. Primerjaj različne ponudbe in se odloči za najbolj primerno zase. Razmisli, kako boš prišel/prišla do denarja? Zapiši svoj načrt in utemelji svojo izbiro.**

.....

.....

.....

.....

.....

Preberi naslednje informacije o Lanu in Galu ter preglednico njunih prihodkov in odhodkov za tekoči mesec (21 delovnih dni).

Lan in Gal sta sodelavca v fitnes centru. Lan je receptor, končuje študij in živi doma pri starših. Gal je inštruktor fitnesa, poleg tega pa poučuje tudi plavanje. Število ur, ki jih opravi na mesec, je odvisno od povpraševanja njegovih strank. Po ločitvi živi sam in ima mlajšega sina, za katerega si skrbništvo deli z nekdanjo ženo.

GAL	LAN
Prihodki	**Prihodki**
1430 € neto plače 710 € neto prihodka od poučevanja plavanja 6,20 € nadomestila za prehrano na dan (20 delovnih dni)	925 € neto plače 6,20 € nadomestila za prehrano na dan (20 delovnih dni)
Odhodki	**Odhodki**
600 € najemnine 250 € preživnine za mladoletnega otroka 200 € za hrano 310 € za nakupe v supermarketu 45 € za paket TV + internet + telefon 210 € za vodo, elektriko in plin 40 € za kemično čiščenje 25 € za oblačila 90 € za nogometne tekme in predstave 70 € za druženje s prijatelji	300 € prispevek za gospodinjske stroške pri starših 170 € za hrano 125 € za obrok avtomobilskega posojila 31 € za avtomobilsko zavarovanje 22 € za mobilni telefon 160 € za oblačila 120 € za prosti čas 45 € za lepotne storitve in frizerja 60 € za osebne izdatke
Cilji varčevanja	**Cilji varčevanja**
50 € za sklad za nujne primere 200 € namenjenih za prihranke	100 € namenjenih za prihranke

Določite stalne in spremenljive prihodke za Lana in Gala.

.....

.....

Izračunajte stanje (presežek/primanjkljaj) mesečnega proračuna za vsakega od njiju.

.....

.....

Ali bi moral kdo od njiju prilagoditi svoj proračun? Če da, katere ukrepe bi bilo treba sprejeti?

.....

.....

Če bi nastal nenačrtovan strošek v višini 75 €, kateri od njiju bi ga lažje pokril?

.....

Dopolni nasvete z manjkajočimi besedami oziroma besednimi zvezami iz okvirja, ki jih postavi tudi v pravilno obliko.

varčevanje	prihodek	potrebovati	zmanjšati
načrtovanje	stanje proračuna	rojstni dan	

Proračun uporabljajte za:

- preverjanje, ali imate dovolj ..... za pokritje potrebnih izdatkov;
- preverjanje, ali porabljate svoj denar za stvari, ki jih res .....;
- ugotavljanje, ali lahko ..... znesek, porabljen za spremenljive stroške ali nepotrebne izdatke, s spremembo navad;
- predvidevanje spremenljivih in sezonskih prihodkov ter odhodkov, kot so ....;
- določitev deleža sredstev, namenjenih ....., bodisi za nepredvidene situacije bodisi za uresničitev prihodnjih projektov;
- srednjeročno in dolgoročno ....., z jasno opredeljenimi cilji;
- izračunavanje in spremljanje ....

Ne izgubite pregleda nad svojim proračunom! Prilagodite ga po potrebi, vendar ohranite cilj, ki ga želite doseči.

RAZISKUJ, RAZMISLI IN SE POGOVARJAJ ...

Na spletni strani Državni proračun si oglej prikaz **financiranja potreb iz državnega proračuna**.

Na omenjeni strani lahko raziščeš tudi, koliko sredstev je država porabila za območje, na katerem živiš.
Iz podatkov izpiši, koliko projektov je v tvoji statistični regiji in koliko je država porabila na prebivalca.
Za katere projekte v tvoji regiji je bilo porabljenih največ državnih sredstev (naštej vsaj tri)?

Kateri pa so trije največji projekti na državni ravni?
Iz katerega naslova je država dobila največ sredstev v preteklem letu?

V. DAVKI IN PRISPEVKI

INFO TOČKA

Država pobira različne dajatve, da bi lahko z njimi financirala določene javne storitve, infrastrukturo ipd. Nekatere dajatve plačujemo redno, druge občasno oziroma ob določenih življenjskih dogodkih, najpogostejše pa so:

- davki, s katerimi se financirajo javne storitve, kot so šolstvo, zdravstvo, ceste, policija in gasilstvo;
- prispevki za socialno varnost, s katerimi se financirajo zdravstveno zavarovanje, pokojnine, nadomestila za brezposelnost in druge socialne pravice;
- takse, ki jih plačamo za nekatere upravne ali sodne postopke (npr. izdajo osebnih dokumentov ali različnih dovoljenj);
- nadomestila in druge obvezne dajatve, ki so lahko povezane z uporabo določenih storitev ali infrastrukture.

Davki so denar, ki ga plačujemo državi iz svojih dohodkov ali ob nakupu izdelkov in storitev, npr. dohodnina, DDV (davek na dodano vrednost), različni davki na premoženje in nepremičnine. Prispevki pa so namenjeni predvsem socialni varnosti posameznika. Plačujejo se od plače in zagotavljajo:

- zdravstveno zavarovanje,
- pokojninsko in invalidsko zavarovanje,
- zavarovanje za primer brezposelnosti,
- starševsko varstvo.

Ko zaposleni prejme plačo, se od bruto plače najprej odštejejo prispevki in dohodnina. Zato je neto plača, ki jo prejme na račun, nižja od bruto plače.

Dohodnina – davek, ki ga plačamo od svoje plače oziroma drugih dohodkov.

DDV – davek, ki je vključen v ceno večine izdelkov in storitev, ki jih kupujemo.

Prispevki – del denarja od plače, ki se namenja za zdravstvo, pokojnine, nadomestila za brezposelnost in druge oblike socialne varnosti.

FURS – državna ustanova, ki skrbi za pobiranje davkov in prispevkov ter nadzor nad njihovim plačevanjem.

Socialna varnost – sistem, ki ljudem zagotavlja pomoč in zaščito v primerih bolezni, starosti, invalidnosti, brezposelnosti ali starševstva.

»» **Oglej si spodnjo tabelo, ki prikazuje plačilno listo.**

Dopolni manjkajoče besede.

OBRAČUN PLAČE ZA JUNIJ 2020	
Zaposleni: Ana Novak	Datum izplačila: 10. 7. 2020
Naslov: Dunajska cesta 8, 4000 Kranj	Količnik: 0,900000
Davčna št.: 12345678	Bruto plača: 1.500,00 €
Šifra zap.: 80	D_____ d_____: 8 l., 5 m., 0 d.
Str. mesto:	Dopust porabljen/ostanek: 5 dni/28 dni
B_____ izplačilo	

Šifra	Opis	Ure / %	Znesek (€)
001	R_____ delo SLO	120,00 ur	1.043,18
002	Dopust	40,00 ur	340,90
090	Dodatek na d_____ dobo	4,00 %	57,27
201	Boleznine (70 %)	16,00 ur	95,46
Skupaj bruto izplačilo		**176 ur**	**1.536,81**
Prispevki delavca			
Vrsta prispevka		Stopnja	Znesek (€)
Z_____ zavarovanje		6,36 %	97,74
P_____ zavarovanje		15,50 %	238,21
Zaposlovanje		0,14 %	2,15
Starševsko varstvo		0,10 %	1,54
Skupaj prispevki		**22,10 %**	**339,64**
D_____			
Postavka			Znesek (€)
Znesek s_____ olajšave			291,67
Osnova za izračun d_____			905,50
Akontacija dohodnine			164,59
N_____ izplačilo			
Postavka			Znesek (€)
Neto plača			1.032,58
Za izplačilo			1.232,58
Dajatve d_____			
Vrsta prispevka		Stopnja	Znesek (€)
Zdravstveno zavarovanje		6,56 %	100,81
Pokojninsko zavarovanje		8,85 %	136,01
Zaposlovanje		0,06 %	0,92
Starševsko varstvo		0,10 %	1,54
P_____ pri delu		0,53 %	8,15
Skupaj prispevki d_____		**16,10 %**	**247,43**
Povzetek			
Postavka			Znesek (€)
Skupni strošek delodajalca			1.984,24

Odgovori na vprašanja.

Kolikšna je razlika (v odstotkih) med neto in bruto izplačilom?

.....

Kolikšen odstotek skupnih stroškov delodajalca predstavljajo prispevki delodajalca?

.....

Kako obdavčena je plača v odstotkih (razlika med neto izplačilom in skupnim stroškom delodajalca)?

.....

Katere vrste dajatev plača samo delodajalec, delavec pa ne?

.....

Katera vrsta prispevka (pri delodajalcu in delavcu) zavzema največji delež?

.....

Čemu je namenjena dajatev »starševsko varstvo«?

.....

»»» **Predstavljaj si, da si se pravkar zaposlil/zaposlila v podjetju. Tvoja dogovorjena bruto plača znaša 1.900 EUR.**

Pri znesku plače bodi pozoren na tri ključne elemente:

- za socialno varnost (zdravstveno, pokojninsko, starševsko zavarovanje) skupaj znašajo 22,1 % bruto plače.
- Akontacija dohodnine (davek) znaša 200 EUR.
- Neto plača – znesek, ki ga prejmeš na svoj bančni račun.

Koliko EUR znašajo prispevki za socialno varnost?

.....

Koliko znaša tvoja neto plača?

.....

Če bi se vlada odločila, da bo povišala prispevke za pokojninsko blagajno, kaj bi se zgodilo s tvojo neto plačo in kakšno pravico bi si s tem »kupil/kupila« za prihodnost?

.....

Če bi se vlada odločila, da bo povišala dohodnino, kaj bi se zgodilo s tvojo neto plačo in kakšna »protiusluga« države bi se s tem financirala?

Zakaj misliš, da država zahteva plačilo obojega (prispevkov in dohodnine) ločeno, namesto da bi vse skupaj imenovala samo »davek«?

»» Primerjava davčnih obremenitev: Razišči, zakaj država uporablja različne stopnje DDV (splošna stopnja 22 %, nižja stopnja 9,5 % in 5 %).

Navedi primere izdelkov za vsako stopnjo.

Stopnja DDV	Izdelek
22 %	
9,5 %	
5 %	

Zakaj so npr. živila obdavčena z nižjo stopnjo kot luksuzni izdelki? Kako to vpliva na socialno pravičnost?

V knjigarni stane knjiga 20 EUR (to je končna cena z vključenim 5-odstotnim DDV). Koliko od te cene gre državi kot davek?

RAZISKUJ, RAZMISLI IN SE POGOVARJAJ ...

Davčni parlament (simulacija)

V tej igri vlog se boste prelevili v člane državnega parlamenta, ki morajo oblikovati davčno politiko za svojo državo.
Scenarij: Vaša država potrebuje denar za delovanje (šole, bolnišnice, infrastruktura). Imate tri predloge, kako pobrati ta denar. Vaša naloga je izbrati sistem, ki se vam zdi najbolj pošten in učinkovit.

Predlogi zakonov:

1. Sistem »Enaka mera«: Vsak državljan plača točno 2.000 EUR davka na leto, ne glede na to, ali zasluži 10.000 EUR ali 100.000 EUR.
2. Sistem »Proporcionalni davek«: Vsak plača 20 % svojega dohodka. Kdor zasluži več, prispeva več v absolutnem znesku, a odstotek ostaja enak.
3. Sistem »Progresivni davek«:
   - Do 20.000 EUR: 10 % davka.
   - Od 20.001 do 50.000 EUR: 25 % davka.
   - Nad 50.000 EUR: 40 % davka.

Izziv za poslance (dijake):

1. Izračun pravičnosti: Izračunaj, koliko denarja po plačilu davka ostane državljanu A (zasluži 15.000 EUR) in državljanu B (zasluži 80.000 EUR) v vsakem od treh sistemov.
2. Debata v parlamentu:
   - Kateri sistem je najbolj prijazen do tistih z nizkimi dohodki?
   - Kateri sistem bi lahko odvrnil bogatejše od dela ali jih spodbudil, da se preselijo v drugo državo?
   - Zakaj države večinoma uporabljajo progresivni sistem (3. predlog)? Ali je to res »pošteno« do tistih, ki so s trdim delom prišli do visokih dohodkov?
3. Dilema »sociala vs. investicija«:
   - Če parlament odloči, da bodo socialni prispevki (pokojnina, zdravstvo) zelo visoki, bo ljudem ostalo manj denarja za investicije (delnice, zlato).
   - Vprašanje: Je bolje, da država poskrbi za vse (visoki davki), ali da ima posameznik več denarja v svojem žepu za samostojno investiranje (nižji davki)?

Pri tej nalogi lahko delate v skupinah ali vsak samostojno napiše svoj program za izbrani davčni sistem.

VI. VARČEVANJE IN INVESTICIJE

INFO TOČKA

Varčevanje

Del denarja, ki ga zaslužimo ali prejmemo, prihranimo za prihodnje potrebe ali cilje. Varčujemo lahko za nakup telefona, vozniškega izpita, študij ali za nepredvidene stroške. Namen varčevanja je predvsem varnost in dostopnost denarja.

Investiranje

Denar vložimo v različna sredstva z namenom, da bi v prihodnosti ustvarili dobiček. Pri investiranju obstaja možnost višjih donosov kot pri varčevanju, vendar tudi tveganje, da vrednost naložbe pade.

Obstaja več možnosti investiranja, od zelo preprostih do nekoliko zahtevnejših. Nekatere med njimi so:

Vzajemni skladi in ETF skladi – Denar se vlaga v veliko različnih podjetij hkrati. Tveganje je manjše kot pri nakupu posamezne delnice. Možni so manjši mesečni vložki (npr. 20–50 €).

Delnice – Kupimo lahko delnice posameznih podjetij. Obstaja možnost višjih donosov. Tveganje je večje, ker je uspeh odvisen od posameznega podjetja.

Obveznice – Gre za posojanje denarja državi ali podjetju. Običajno so manj tvegane od delnic. Donosi so navadno nižji.

Nepremičnine – Ustvarjanje prihodkov iz oddajanja ali poznejše prodaje. Možnost dolgoročne rasti vrednosti premoženja, vendar vključuje tudi stroške vzdrževanja in tveganja, povezana z razmerami na nepremičninskem trgu.

Kriptosredstva – Zelo visoko tveganje za vlagatelje. Vrednost sredstev lahko močno naraste ali pade v kratkem času.

Nekaj osnovnih pravil za mlade vlagatelje
- ☑ Najprej ustvarimo nekaj prihrankov za nepričakovane stroške.
- ☑ Vlagamo le denar, ki ga ne bomo kmalu potrebovali.
- ☑ Začnemo z majhnimi zneski.
- ☑ Tveganje zmanjšamo z razpršitvijo naložb.
- ☑ Razmišljamo dolgoročno (vsaj 5–10 let).

›››› **Ana, dijakinja 2. letnika, ima na varčevalnem računu, ki so ga njeni starši odprli ob njenem prvem rojstnem dnevu, vezana sredstva. Na ta račun polaga denar, ki ga prejme od družinskih članov za rojstni dan in božič. Na računu ima trenutno 2.200 €.**

Izračunaj znesek **bruto obresti**, ki ga bo račun ustvaril v naslednjih šestih mesecih pri letni obrestni meri 1,5 %.

.....

.....

Izračunaj znesek **neto obresti**, ki jih bo Ana prejela po šestih mesecih, če je obrestni dohodek vezanih vlog obdavčen po stopnji 28 %.

.....

.....

Kadar razmišljamo o naložbah, se moramo vedno zavedati tveganja, ki ga s tem prevzemamo.

Naštej nekaj vrst naložb in jih razporedi po vrsti glede na stopnjo tveganja. Zapiši svoj vrstni red in na kratko utemelji, zakaj si določeno naložbo uvrstil/uvrstila na vrh (najvišje tveganje) in zakaj nekatero na dno (najnižje tveganje).

Vrsta naložbe	
	Visoko tveganje
	Nizko tveganje

Strokovnjaki pravijo, da je dobro svoje naložbe razpršiti oziroma diverzificirati. S svojimi besedami razloži:

Kaj pomeni izraz razpršitev/diverzifikacija v svetu investiranja?

.....

Zakaj je za vlagatelja bolj smiselno imeti portfelj z več različnimi naložbami kot pa vse prihranke vložiti v eno samo podjetje?

.....

Predstavljaj si, da imaš 1.000 EUR in jih za 10 let pospraviš v predal, kjer ne prinašajo nobenih obresti.

Zakaj pravimo, da inflacija »poje« tvoj denar?

.....

Kakšna je razlika med nominalno vrednostjo denarja (tisto, kar piše na bankovcu) in njegovo kupno močjo čez 10 let?

.....

Zakaj investiranje ni le način za »zaslužek«, temveč tudi nujno orodje za ohranjanje vrednosti premoženja?

.....

Zakaj je naložba, ki prinese le 2 % letnega donosa, v okolju s 3-odstotno inflacijo dejansko »izguba denarja«?

.....

»»» **Stranka, stara 30 let, ima privarčevanih 20.000 EUR. Njen cilj je varčevanje za stanovanje čez 10 let.**

Razdeli 20.000 EUR med štiri naložbe in utemelji svojo izbiro:

- Državne obveznice: Donos 2 % (nizko tveganje)
- Svetovni delniški indeks: Donos 8 % (srednje tveganje)
- Zlato: Donos 3 % (zaščita)
- Posamezna tehnološka delnica: Donos 12 % (visoko tveganje)

Oblikovanje portfelja:

- Državne obveznice: ..... % (..... EUR)
- Svetovni delniški indeks: ..... % (..... EUR)
- Zlato: ..... % (..... EUR)
- Tehnološka delnica: ..... % (..... EUR)

Utemeljitev izbire: .....

Izračunaj vrednost portfelja po enem letu hude krize, če so donosi naslednji:

- Svetovni indeks: –30 %
- Tehnološka delnica: –50 %
- Obveznice: +5 %
- Zlato: +15 %
- Vrednost portfelja po krizi: ..... EUR
- Izguba v EUR: ..... EUR
- Izguba v %: ..... %

Ali je ta omenjena izguba znosna za nekoga, ki varčuje za stanovanje? Bi zaradi tveganja povečal/povečala delež zlata ali obveznic, tudi če to pomeni nižji končni donos? Utemelji.

.....

V spodnji tabeli so navedeni različni gospodarski scenariji. Tvoja naloga je razmisliti, kako se v teh situacijah običajno vedejo posamezni razredi premoženja (obveznice, svetovni delniški indeks, zlato in posamezna tehnološka delnica).

Scenarij	Kako se obnaša ta scenarij?	Kako se na to odzovejo naložbe?
Visoka inflacija	Kupna moč denarja pada.	
Gospodarska kriza (recesija)	Brezposelnost raste, potrošnja pada.	
Visoka rast BDP	Podjetja poslujejo odlično, plače rastejo.	
Geopolitični konflikt (vojna)	Visoka negotovost na trgih.	
Deflacija	Cene blaga in storitev padajo.	

Zakaj se v obdobju »visoke inflacije« nekateri vlagatelji raje odločijo za fizično zlato kot za državne obveznice s fiksno obrestno mero?

V času gospodarskega razcveta (visoka rast BDP) tehnološke delnice pogosto rastejo hitreje od širšega delniškega indeksa. Zakaj?

V primeru vojne ali hude krize večina delnic močno izgubi na vrednosti. Kako prisotnost zlata ali obveznic v portfelju vpliva na celotno vrednost naložb v takšnem trenutku?

Če bi se gospodarstvo znašlo v fazi deflacije (cene padajo, denar postaja vreden več), kako bi to vplivalo na privlačnost »varnega« gotovinskega hranjenja v primerjavi z investicijami v delnice?

Ali obstaja scenarij, v katerem bi *vse* navedene naložbe (obveznice, delnice, zlato) hkrati izgubile svojo realno vrednost? Kaj bi to pomenilo za vlagatelja?

»»» Preberi različne profile vlagateljev in poveži vsako situacijo z najprimernejšo možnostjo varčevanja oziroma investiranja.

Vlagatelj 1: »Ne moti me nižji donos, vendar želim svoj denar vložiti v srednjeročni produkt, pri katerem ne tvegam izgube začetnega vložka.«	Delnice
Vlagatelj 2: »Najpomembneje mi je doseči visoko donosnost. Pripravljen/pripravljena sem sprejeti tveganja in počakati na najboljši trenutek na trgu za prodajo.«	Pokojninski skladi
Vlagatelj 3: »Želim vlagati v delnice in obveznice ter menim, da je razpršitev tveganja pomembna, vendar nisem strokovnjak za analizo teh trgov.«	Vezana vloga
Vlagatelj 4: »Želim dolgoročno vlagati in pripravljen/pripravljena sem vložiti denar v produkt, pri katerem predčasni dvig sredstev ni mogoč.«	Investicijski skladi

RAZISKUJ, RAZMISLI IN SE POGOVARJAJ ...

Finančni preživetveni poligon (interaktivna naloga)

Ta naloga simulira potovanje skozi čas in različne gospodarske razmere. Tvoja naloga ni le izbira, temveč utemeljitev preživetja tvojega kapitala.

Na začetku imaš 10.000 EUR. Tvoj cilj je, da čez 10 let tvoj denar ohrani svojo vrednost (ali jo poveča). Vendar pa se moraš med potjo soočiti s tremi »usodnimi kartami«, ki jih izvlečeš na slepo.

Izberi svojo začetno strategijo (razdeli 10.000 EUR):
- Strategija A (Varnost): 80 % obveznice, 20 % zlato.
- Strategija B (Ravnovesje): 40 % indeks, 30 % obveznice, 20 % zlato, 10 % tehnologija.
- Strategija C (Agresivna): 70 % tehnologija, 30 % indeks.

Igra: »Usodne karte«
Potem ko si izbral/izbrala strategijo, preberi, kaj se je zgodilo:
- Karta 1 (Inflacijski šok): Cene so v treh letih poskočile za 15 %. Kupna moč denarja v nogavici (gotovine) je strmoglavila.
- Karta 2 (Tehnološki preboj): Podjetja v tehnološkem sektorju so doživela razcvet, njihove delnice so zrasle za 40 %.
- Karta 3 (Geopolitična kriza): Izbruhnil je konflikt, delniški trgi so padli za 25 %, obveznice so ostale stabilne, zlato pa je pridobilo 20 % vrednosti.

Tvoja naloga:
- Odziv: Ali bi svojo začetno razporeditev sredstev (A, B ali C) spremenil/spremenila, če bi vedel/vedela za te karte vnaprej? Zakaj?
- Analiza: Katera od tvojih izbranih naložb te je »rešila« v času krize (karta 3) in katera ti je pomagala premagati inflacijo (karta 1)?
- Refleksija: Ali je bila tvoja strategija (A, B ali C) preveč »statična«? Kako bi v realnem življenju prilagajal/prilagajala svoj portfelj, če bi slišal/slišala novice o bližajoči se vojni ali visoki inflaciji?

»Usodne karte« za nalogo najdete v prilogi. Igro lahko igrate v razredu samostojno ali skupinsko.

VII. POSOJILA IN KREDITIRANJE

INFO TOČKA

Ko si posameznik ali podjetje izposodi denar pri banki, govorimo o posojilu oziroma kreditu. Znesek izposojenega denarja imenujemo glavnica. Ker banka denar posodi, mora kreditojemalec poleg glavnice plačati tudi obresti, ki predstavljajo ceno za uporabo denarja.
Pred odobritvijo posojila banka preveri, ali bo stranka sposobna redno vračati dolg. Ta postopek imenujemo odobritev kredita. Pri tem banka upošteva prihodke, zaposlitev in druge finančne obveznosti posameznika.
Pri kreditu je pomembna tudi obrestna mera, ki določa višino obresti. Če je obrestna mera fiksna, ostane ves čas odplačevanja enaka, zato so tudi mesečni obroki predvidljivi. Če je variabilna, se lahko spreminja glede na razmere na finančnih trgih, kar pomeni, da se lahko mesečni obroki zvišajo ali znižajo.
Večina kreditov se odplačuje z rednimi mesečnimi obroki, ki jim pravimo anuitete. Vsaka anuiteta vsebuje del glavnice in del obresti. Na začetku odplačevanja običajno plačujemo več obresti, proti koncu pa večji del obroka predstavlja odplačilo glavnice.
Potek odplačevanja je prikazan v amortizacijskem načrtu, kjer lahko vidimo, koliko glavnice in obresti plačamo pri vsakem obroku ter koliko dolga nam še ostane.

Kredit je denar, ki si ga izposodimo pri banki in ga moramo v določenem času vrniti skupaj z obrestmi.

Glavnica je osnovni znesek denarja, ki si ga izposodimo.

Obresti so strošek oziroma cena, ki jo plačamo za uporabo izposojenega denarja.

Fiksna obrestna mera je obrestna mera, ki se med celotnim obdobjem odplačevanja kredita ne spreminja, zato ostajajo mesečni obroki enaki.

Variabilna obrestna mera je obrestna mera, ki se lahko med odplačevanjem kredita spreminja glede na gibanje tržnih obrestnih mer, zato se lahko spreminjajo tudi mesečni obroki.

Efektivna obrestna mera je letna stopnja, ki pokaže dejansko ceno posojila, ker vključuje obresti in vsa preostala plačila. Glavni sestavni deli izračuna so nominalna obrestna mera, stroški odobritve in stroški zavarovanja.

EURIBOR je referenčna obrestna mera, ki vpliva na višino variabilnih obrestnih mer pri številnih kreditih v evrskem območju.

Kreditna sposobnost je ocena, ali ima posameznik dovolj rednih prihodkov, da lahko kredit zanesljivo odplačuje.

›››› **Preberi zgodbo in odgovori na vprašanja.**

Miha, ki ima redno službo, si želi pri banki najeti kredit, da bi kupil nov računalnik. S svojim sedemletnim sinom Vidom gre na banko. Tudi Vid si želi izposoditi denar, saj ga potrebuje za nakup novih lego kock. Miha mu potrpežljivo razloži, da si izposodiš denar pri banki kot odrasel, ki lahko zagotovi, da bo kredit tudi vrnil, in da mora poleg izposojenega čez čas vrniti še nekaj več denarja (obresti, ki se v tem času naberejo). Miha si nato v banki izposodi 1000 € in z Vidom odide ven. Po enem letu Miha vrne najeti kredit, v celoti je moral vrniti 1100 €.

Kaj predstavlja glavnico?

1. 1000 €
2. 1100 €
3. 100 €

Kolikšna je letna obrestna mera?

1. 1 %
2. 10 %
3. 8 %

Kakšen kredit je kredit, ki ga je vzel Miha?

1. Študentski kredit
2. Potrošniški kredit
3. Poslovni kredit

Kaj eno leto predstavlja v besedilu?

1. Odplačilno dobo
2. Dobo, v kateri mora Miha kupiti telefon
3. Dobo financiranja

Zakaj si Vid ne more sposoditi denarja pri banki?

1. Ker nima dovolj fizičnega denarja
2. Ker je mladoleten in nima prihodkov
3. Ker si je denar izposodil že njegov oče

Kdo je v besedilu kreditojemalec?

1. Vid
2. Banka
3. Miha

»»» **Estera je zaključila magistrski študij in se zaposlila kot medicinska sestra. Da bi si olajšala prevoz na delo v dneh, ko ima dežurstvo, razmišlja o nakupu avtomobila.**

Katera od naslednjih možnosti se ti zdi najboljša za nakup avtomobila?

- Pripravi mesečni varčevalni načrt in čez eno leto kupi rabljeni avtomobil.
- Izposodi si denar od družinskih članov za nakup rabljenega avtomobila.
- Najemi kredit za nakup rabljenega avtomobila.
- Najemi kredit za nakup novega avtomobila.

Utemelji svoj odgovor.

Ovrednoti, ali bi bile dane situacije zate kot kreditojemalca zaželene ali nezaželene. Zaželene označi s kljukico, nezaželene s križcem. Razloži svojo odločitev.

- ☐ nizka efektivna obrestna mera (EOM) .....
- ☐ rast mesečnega obroka .....
- ☐ slaba bonitetna ocena .....
- ☐ znižanje referenčne obrestne mere .....
- ☐ visoka kreditna sposobnost .....

Anja in Miha sta mlad par, ki želi kupiti svojo prvo nepremičnino. Ogledala sta si stanovanje, ki jima je všeč in ustreza njunim potrebam. Stanovanje stane 190.000 €. V zadnjih nekaj letih sta za ta namen privarčevala 19.000 €, ki jih bosta uporabila za nakup stanovanja. Preostali znesek bosta morala financirati z bančnim posojilom.

Po posvetu z več bankami in pregledu različnih ponudb nista bila prepričana, katero vrsto obrestne mere (OM) izbrati:

Fiksna OM	Variabilna OM	Mešana OM
171.000 €	171.000 €	171.000 €
30 let	30 let	30 let
Nominalna obrestna mera* = 3,4 %	Variabilna obrestna mera, vezana na 12-mesečni Euribor; nominalna obrestna mera = 2,2 %	Fiksna obrestna mera prvih 5 let, nominalna obrestna mera = 2,7 % Variabilna obrestna mera naslednjih 25 let, vezana na 12-mesečni Euribor
758 €	649 €	Mesečni obrok prvih pet let: 694 €; naslednjih 25 let: 656 €

*nominalna obrestna mera – upošteva le glavnico z obrestmi, brez dodatnih stroškov

Odgovori na vprašanja.

a. Navedi eno prednost fiksne obrestne mere in eno prednost variabilne obrestne mere.

.....

.....

b. Predpostavi, da bo Euribor v celotnem 30-letnem obdobju odplačevanja ostal nespremenjen. Izračunaj skupni znesek, ki ga bosta Anja in Miha plačala za posojilo pri vsaki od treh možnosti.

.....

.....

c. Na podlagi odgovora pri a. nalogi določi, katera vrsta obrestne mere bi bila za Anjo in Miha najugodnejša.

.....

.....

d. V resničnem življenju najboljša izbira morda ne bo tista iz c. naloge. Pojasni, zakaj.

.....

.....

RAZISKUJ, RAZMISLI IN SE POGOVARJAJ ...

Če že imaš odprt račun pri banki, se na spletni strani svoje banke pozanimaj, katere informacije o kreditu lahko dobiš. Če še nimaš svoje banke, pa si izberi katerokoli drugi banko v Sloveniji. Kakšni so stroški, kakšne obrestne mere, pogoji za najem kredita?

Bančne storitve (tudi obrestne mere za kredite) lahko preveriš tudi v primerjalniku stroškov plačilnih storitev za potrošnike: Primerjava stroškov nekaterih bančnih storitev za potrošnike, februar 2026 | Banka Slovenije.

VIII. PLAČILA IN TRANSAKCIJE

INFO TOČKA

Plačila in transakcije so del vsakdanjega življenja. Z njimi prenašamo denar od plačnika do prejemnika v zameno za blago, storitve ali poravnavo obveznosti. Transakcija pomeni vsak prenos denarja med dvema osebama, podjetjema ali organizacijama.

Najpogostejše oblike plačil

- Gotovinsko plačilo: plačilo z bankovci in kovanci.
- Plačilo s plačilno kartico: uporaba debetne ali kreditne kartice na fizičnem prodajnem mestu ali spletu.
- Bančno nakazilo: prenos denarja z enega bančnega računa na drugega.
- Direktna obremenitev: samodejno plačevanje rednih stroškov (npr. elektrika, telefon).
- Spletna plačila: plačila prek spletnih trgovin in digitalnih platform.

Razvoj tehnologije je prinesel hitrejše in bolj priročne načine plačevanja: mobilna plačila, brezstično plačevanje; takojšnja plačila; QR-plačila; digitalne denarnice.

Pri vseh sodobnih oblikah plačevanja so pomembni varovanje osebnih podatkov, uporaba močnih gesel in preverjanje pristnosti uporabnika (npr. s prstnim odtisom, prepoznavo obraza ali potrditvijo v mobilni aplikaciji).

Transakcija je prenos denarja med dvema računoma, osebama ali organizacijama.

Plačilna kartica je sredstvo za elektronsko plačevanje in dvig gotovine z bančnega računa ali na kredit.

IBAN (mednarodna številka bančnega računa; iz angl. International Bank Account Number) je standardizirana oznaka, ki omogoča enolično prepoznavanje bančnega računa pri domačih in mednarodnih plačilih.

QR-koda je dvodimenzionalna črtna koda, ki vsebuje podatke za hitro in enostavno izvedbo plačila.

Položnica je dokument z vsemi potrebnimi podatki za plačilo računa ali druge denarne obveznosti.

»»» Kako dobro poznaš svojo bančno kartico? Kartico poveži z njenimi deli.

Magnetni trak
Starejša tehnologija za shranjevanje podatkov o kartici. Danes ga vse bolj nadomešča čip.

Datum veljavnosti

Ime in priimek imetnika
Lastnik kartice

Podpisno polje
Prostor za podpis imetnika kartice

Logotip kartične sheme
Npr. Visa, Mastercard, Discover ...
Označuje omrežje, prek katerega se plačila obdelujejo.

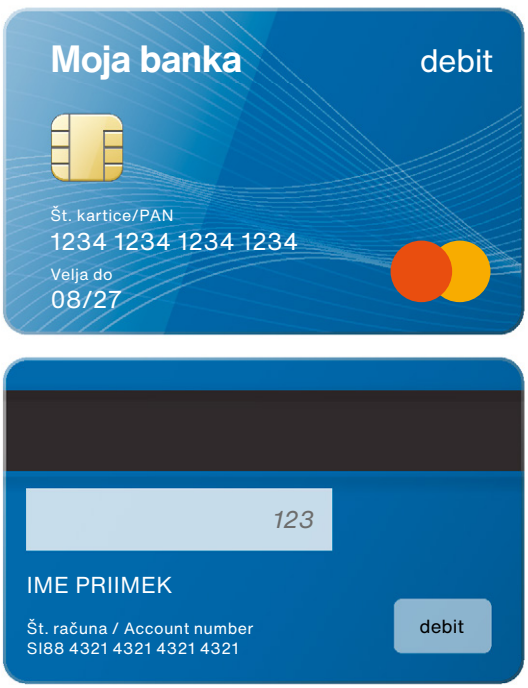

Čip (EMV čip)
Elektronski čip omogoča varnejše plačevanje.

Ime banke
Označuje izdajatelja kartice.

Št. računa (IBAN)
Označuje bančni račun.

Oznaka »Debit«
Označuje vrsto kartice.

Številka kartice
Ima 16 številk.

CVV/CVC varnostna koda
Običajno vsebuje 3 številke. Uporablja se predvsem za spletne nakupe. Te kode nikoli ne delite.

Preveri svoje predznanje glede plačila položnic.

Označi, ali so spodnje trditve pravilne ali napačne.

Položnico lahko plačaš prek mobilne ali spletne banke.	☑	☒
Če položnico plačaš z uporabo UPN QR-kode, podatkov pred potrditvijo plačila ni treba preveriti.	☑	☒
Če po pomoti plačaš večji znesek, kot je navedeno na položnici, preplačila ne moreš več dobiti nazaj.	☑	☒
Trajnik je primeren za plačevanje položnic, ki jih prejemamo večkrat (npr. za telefon, elektriko, internet ali članarino).	☑	☒
Sklic oziroma referenca je kot »oznaka računa«. Zaradi njega prejemnik ve, kateri račun točno bo poravnal.	☑	☒
Če pri plačilu napačno vneseš IBAN prejemnika, lahko denar nakažeš na napačen bančni račun.	☑	☒
Koda namena označuje, za kakšno vrsto plačila gre (npr. plačilo elektrike ali plačilo takse).	☑	☒
Če položnice ne plačaš do roka, jo lahko vedno brez posledic plačaš pozneje.	☑	☒

Luka je star 19 let in se je pred kratkim preselil v najemniško stanovanje. Nekaj dni po vselitvi je prejel prvi račun za električno energijo v višini 58,40 EUR. Rok plačila je 15. april. Ker se mu je mudilo na trening, je položnico odložil na mizo in nanjo pozabil.

Odgovori.

Kaj bi moral Luka storiti, ko je prejel položnico?

- ☐ Plačati položnico do roka plačila.
- ☐ Počakati na opomin.
- ☐ Zavreči položnico.
- ☐ Plačati položnico skupaj s tisto za naslednji mesec.

Na katere načine bi Luka lahko plačal položnico? Možnih je več odgovorov.

- ☐ mobilna banka
- ☐ spletna banka
- ☐ pošta
- ☐ bančno okence
- ☐ trajnik*
- ☐ bankomat
- ☐ SMS-sporočilo

* Če ponudnik električne energije to omogoča in si je Luka to uredil.

Luka je na položnico pozabil in je ni plačal do roka. Kaj se lahko zgodi? Označi vse pravilne odgovore.

- ☐ Dolg se po enem mesecu samodejno izbriše.
- ☐ Prejel bo opomin.
- ☐ Če računa ne zmore plačati pravočasno, naj se čim prej obrne na dobavitelja električne energije ter se dogovori za rok in način plačila.
- ☐ Dobavitelj električne energije mu bo samodejno in brezplačno podaljšal rok plačila.
- ☐ Zaračunajo se mu lahko zakonske zamudne obresti.
- ☐ Ker gre za prvi neplačan račun, ne more biti nobenih posledic.
- ☐ Če dolga dlje časa ne poravna, lahko pride do izterjave.
- ☐ Dobavitelj električne energije mu lahko zaračuna strošek opomina.

Luka je prejel opomin. Kaj naj stori najprej?

- ☐ Opomin naj zavrže, saj že ima položnico.
- ☐ Račun naj čim prej poravna ali pa se obrne na dobavitelja električne energije in se dogovori za način plačila.
- ☐ Počaka, da prejme še eno položnico.
- ☐ Počaka, da dolg zastara.

Luka se je odločil, da bo naslednjo položnico plačal takoj, ko jo prejme. Preberi, za katere podatke mora pred potrditvijo plačila preveriti, ali se ujemajo s podatki na položnici.

Podatek	Kaj pomeni?
Prejemnik	Oseba ali podjetje, ki prejme denar.
IBAN prejemnika	Številka bančnega računa prejemnika. Če je napačna, boš denar nakazal na napačen račun.
Znesek	Strošek, ki ga moraš plačati.
Sklic (referenca)	Posebna številka, po kateri prejemnik prepozna, kateri račun ali obveznost plačuješ. Sklic se pogosto začne z oznako SI00 za splošna plačila, kjer ’00’ sledi niz številk, ki podrobneje določajo namen plačila. SI99 se pogosto uporablja za plačila med podjetji.
Koda namena	Označuje vrsto plačila. Primeri: OTHR – druga plačila, ELEC – plačilo elektrike, GOVT – plačilo taks in drugih obveznosti do države.
Namen plačila	Če namen ni vnaprej zastavljen, ga dodaš sam. Primer: Plačilo računa za april.
Rok plačila	Datum, do katerega mora biti položnica plačana. Datum zapišeš v obliki DD.MM.LLLL (15.04.2026)
UPN QR-koda	Vsebuje podatke za plačilo. Če jo skeniraš z mobilno banko, se večina podatkov izpolni samodejno.

Na sliki UPN-položnice poišči naslednje podatke.

- prejemnika,
- IBAN prejemnika,
- znesek,
- sklic,
- kodo namena,
- namen plačila,
- rok plačila,
- UPN QR-kodo.

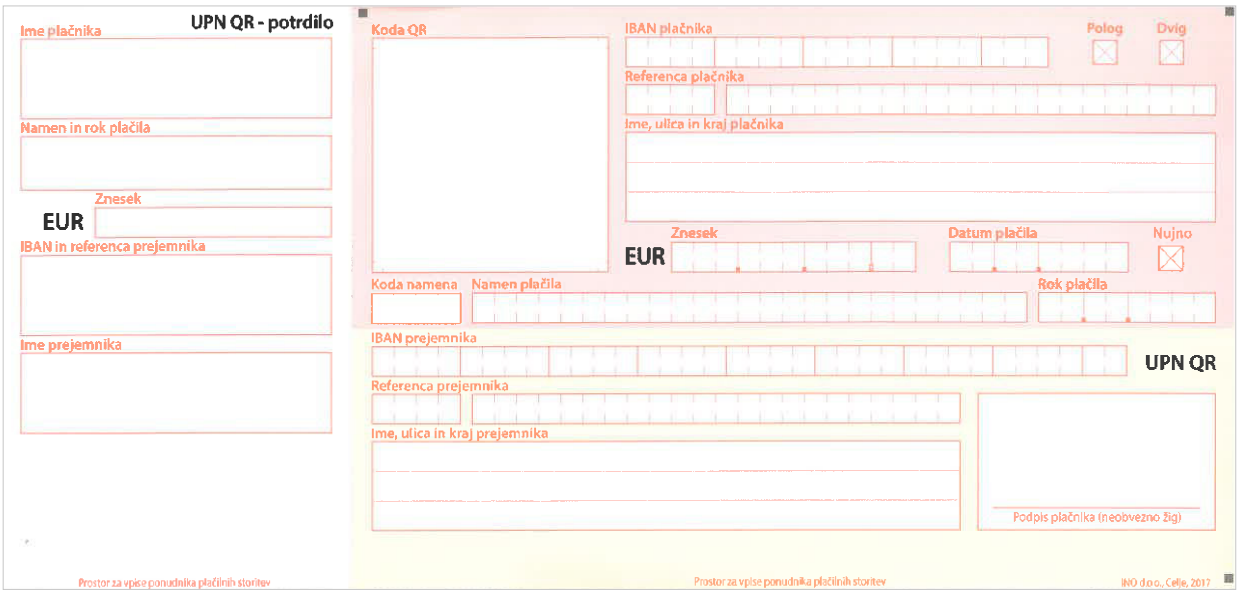

(Vir: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/UJP/datoteke/storitve/strukture-sifranti/Obrazec-UPN.pdf)

Še nekaj nasvetov:

Če plačuješ z mobilno banko in skeniraš UPN QR-kodo, se večina podatkov izpolni samodejno. Kljub temu pred potrditvijo plačila vedno preveri podatke o:

- prejemniku,
- IBAN prejemniku,
- znesku,
- sklicu,
- kodi namena (če je navedena),
- roku plačila.

Če položnice ne plačaš pravočasno, lahko:

- prejmeš opomin,
- ti ponudnik lahko zaračuna strošek opomina,
- začnejo teči zakonske zamudne obresti,
- ob daljši zamudi pa lahko upnik začne tudi postopek izterjave.

Plačujemo tudi račune v fizičnih in spletnih trgovinah, na katerih je veliko različnih podatkov. Od doma prinesi lasten račun in na njem označi naslednje komponente ter na kratko opiši, zakaj potrebujemo vsako izmed njih.

Izdajatelj: .....

Davčna številka: .....

Številka računa: .....

Postavke (kaj je kupljeno): .....

Skupni znesek: .....

DDV: .....

Način plačila: .....

Datum in čas: .....

QR-koda: .....

Za vsako od navedenih situacij izberi najprimernejšo plačilno metodo. Svojo izbiro utemelji z enim stavkom (upoštevaj varnost, hitrost ali stroške).

Situacija	Izbrana metoda	Utemeljitev (zakaj?)
Nakup kave v šolskem baru		
Plačilo naročnine za aplikacijo (npr. Spotify)		
Nakup rabljenega predmeta od neznanca		
Darilo za prijatelja (večja vsota denarja)		
Plačilo v državi, kjer ne sprejemajo kartic		

RAZISKUJ, RAZMISLI IN SE POGOVARJAJ ...

Digitalni evro je eden od projektov, s katerim se centralne banke v evrskem območju v zadnjih letih intenzivno ukvarjajo. Gre za vpeljavo digitalne centralnobančne gotovine, ki bi bila komplementarna fizični gotovini, pogosto pa ljudje napačno razumejo oziroma zamenjujejo digitalni evro s kriptosredstvi.

DIGITALNI EVRO
≠
KRIPTOSREDSTVO

Digitalni evro

Evropska centralna banka načrtuje uvedbo digitalnega evra, ki bi predstavljal digitalno obliko gotovine. Bil bi brezplačno in varno plačilno sredstvo z visoko stopnjo zasebnosti.

Zakaj digitalni evro?

Glede na to, da je več kot polovica naših vsakodnevnih plačil postalo digitalnih, bi digitalni evro ponudil nov način plačevanja, pri katerem bi lahko prebivalci evrskega območja uporabljali centralnobančni denar v digitalni obliki.

Gotovine ne bi nadomestil, ampak bi jo dopolnjeval. S tem bi evro vstopil v digitalno dobo in bi še naprej omogočal zasebnost, varno plačevanje in finančno vključenost za vse generacije.

Digitalni evro bi zmanjšal odvisnost evrskega območja od neevropskih ponudnikov in prispeval k poenotenju razdrobljenega plačilnega okolja.

Kako bi deloval?

Lahko bi ga uporabljali pri vsakodnevnih nakupih in bi bil na voljo za vsa digitalna plačila v trgovinah, na spletu ali medosebno. Plačevanje bi delovalo s spletno povezavo in bi bilo v evrskem območju brezplačno.

Kdaj bi lahko bil uveden?

Okvirno se pričakuje, da bi bil digitalni evro lahko uveden leta 2029.

Kriptosredstva

Kriptosredstvo je digitalna predstavitev vrednosti, ki jo je mogoče digitalno prenašati in shranjevati. Nekatera kriptosredstva centralne banke nadzorujejo, vendar večina kriptosredstev, npr. Bitcoin, ni pod neposrednim nadzorom centralnih bank.

Kriptosredstva se uporabljajo za plačevanje na kripto-platformah, investiranje ali kot digitalni zbirateljski predmet. Med kriptosredstva poleg Bitcoina in Ethereuma spadajo druge vrste kriptosredstev, kot so stabilni kovanci, meme kovanci, nezamenljivi žetoni (NFT-ji), ipd.

Stabilni kovanci

So kriptosredstva z vrednostjo vezano na vrednost drugih sredstev, kot so evro, dolar ali zlato, kar jih loči od drugih kriptosredstev. Če so ustrezno regulirani, so varnejša oblika kriptosredstev.

Meme kovanci

Vrsta kriptosredstev, ki temeljijo predvsem na humorju, priljubljenosti in podpori skupnosti. Njihova cena pogosto niha in imajo malo praktične uporabnosti.

NFT-ji (nezamenljivi žetoni)

Predstavljajo lastništvo nad digitalnimi zbirateljskimi predmeti (slike, videi, glasba ...), katerih vrednost se spreminja glede na povpraševanje in priljubljenost ustvarjalca.

Poskusite izpeljati debato na temo uvedbe digitalnega evra tako, da se razdelite v manjše skupine. Nekateri bodo zagovarjali trditev »Podpiramo uvedbo digitalnega evra«, drugi pa bodo trditvi nasprotovali. Poiščite argumente za in proti uvedbi digitalnega evra in jih soočite. Pri tem razmišljajte tudi o tem, kakšne so prednosti in slabosti uporabe drugih plačilnih sredstev ter pazite, da ne zamenjate lastnosti digitalnega evra s kriptosredstvi. Katera stran je bila bolj prepričljiva? Vas zanimajo argumenti drugih? Oglejte si posnetek mednarodnega debatnega finala, na katerem so slovenski in slovaški dijaki razmišljali o uvedbi digitalnega evra Masters of the Digital Future: International Debate Finals - YouTube.

Katero plačilno sredstvo bo po tvojem mnenju leta 2030 najbolj uporabljano? Prisluhni podkastu o sodobnih plačilnih sredstvih, ki smo ga posneli z viceguvernerjem Banke Slovenije Markom Pahorjem in direktorjem oddelka Plačilni in poravnalni sistemi Simonom Ankom. Centralni pogled #7: „Gotovina vedno deluje. Za digitalni evro želimo doseči isto.“ - YouTube

Oglej si, kakšni so bili trendi plačevanja v preteklih letih: Študija ECB: najpogosteje plačujemo z gotovino, pri nakupih večjih vrednosti pa uporabljamo elektronska plačila | Banka Slovenije, in se pogovarjaj s sošolci o tem, katero plačilno sredstvo največkrat uporabiš sam/sama in zakaj.

IX. FINANČNA VARNOST NA SPLETU

INFO TOČKA

Finančna varnost na spletu pomeni zaščito denarja, osebnih podatkov in spletnih računov pred prevarami, krajo in zlorabami. Ker danes veliko nakupujemo, plačujemo račune in uporabljamo spletno bančništvo prek računalnikov in mobilnih telefonov, je pomembno, da poznamo osnovna pravila varne uporabe interneta. S premišljenim ravnanjem, uporabo močnih gesel, preverjanjem spletnih strani in previdnostjo pri sumljivih sporočilih lahko zmanjšamo tveganje za finančne izgube ter svoje podatke ohranimo varne.

Phishing je spletna prevara, pri kateri goljufi z lažnimi sporočili ali spletnimi stranmi poskušajo pridobiti osebne in finančne podatke uporabnikov.

Močna gesla so daljša gesla, sestavljena iz kombinacije črk, številk in posebnih znakov, ki jih je težko uganiti.

Dvostopenjska avtentikacija je dodatna varnostna zaščita, pri kateri mora uporabnik svojo identiteto potrditi na dva različna načina.

Kraja identitete je zloraba osebnih podatkov druge osebe za pridobitev koristi ali izvedbo goljufije.

Spletne prevare so različni načini zavajanja uporabnikov interneta z namenom pridobitve denarja, podatkov ali dostopa do njihovih računov.

»»» Preberi Petrovo zgodbo in odgovori na zastavljena vprašanja.

Peter je prejel naslednje SMS-sporočilo:

> Spoštovana stranka, zaradi varnostnega pregleda vas prosimo, da nemudoma potrdite svoje podatke prek povezave www.bs-varnost-pregled.com.
>
> Menimo, da je bil zaznan sumljiv dostop do vašega računa.
>
> Oddelek za informacijsko varnost Banke Slovenije

Prestrašeni Peter je takoj kliknil povezavo in vnesel podatke za prijavo v svojo spletno banko. Kmalu zatem je prejel še naslednje sporočilo:

> Hvala za posredovane podatke. Kmalu vas bo kontaktiral naš varnostni oddelek.

Šele nato je Peter pomislil, da bi lahko šlo za prevaro. Ponovno je prebral prejeti sporočili in se vprašal, ali sta bili res pristni. Ko se je prijavil v mobilno banko, je ugotovil, da je bil z njegovega računa prenesen del denarja.

Katere vrste spletne prevare je bil žrtev Peter?

.....

Katere značilnosti prvega SMS-sporočila bi morale pri Petru vzbuditi sum?

.....

Kaj bi moral Peter storiti po prejemu prvega SMS-sporočila?

.....

»» **Na spletni strani Prevare - Varni na internetu so na podlagi dolgoletnih izkušenj zbrali zagate, s katerimi se spletni uporabniki najpogosteje soočajo. Preberi zgodbo o prevari in poskusi prepoznati opozorilne znake.**

Preberi pogovor, v katerem se goljuf pretvarja, da kliče v imenu Banke Slovenije.

- Z rumeno podčrtaj opozorilne znake, ob katerih bi moral Marko postati previden.
- Z rdečo podčrtaj izjave, ob katerih bi moral Marko prepoznati prevaro in takoj prekiniti pogovor.

Lažni klic iz Banke Slovenije

Klicatelj: Dober dan. Govorim z Markom Novakom? Marko: Da.	
Klicatelj: Tukaj Andrej Kovač z Oddelka za varnost Banke Slovenije. Klic se snema zaradi varnostnega postopka. Imate minuto časa?	
Marko: Seveda. Kaj pa je?	
Klicatelj: Iz vaše banke smo prejeli prijavo o sumljivi dejavnosti. Nekdo je v vašem imenu odprl bančni račun in prek spleta zaprosil za kredit. Ste to storili vi?	
Marko: Ne, jaz zagotovo ne!	
Klicatelj: Dobro, potem je zelo verjetno prišlo do kraje vaše identitete. Kredit še ni bil odobren, vendar moramo ukrepati hitro, da zaščitimo vaša sredstva.	
Marko: Kako pa je to mogoče? Klicatelj: To trenutno še preverjamo. Imam vprašanje: ali ste v zadnjem času izgubili osebni dokument, bili v tujini ali komu posredovali svoje osebne podatke? Marko: Ne, nič od tega. Klicatelj: Ste v zadnjih dneh opazili kakšna nenavadna plačila? Marko: Ne.	
Klicatelj: To pomeni, da je nekdo najverjetneje zlorabil vaše osebne podatke. Da ne bi ostali brez denarja, vam moramo v Banki Slovenije nemudoma vzpostavili varen račun, ki ga dobimo direktno od Evropske centralne banke. Nanj bomo začasno prenesli vaša sredstva, dokler preverjanje ne bo zaključeno.	
Marko: Kaj bo pa z mojim računom?	

Klicatelj: Takoj ko bo preverjanje končano, bodo sredstva vrnjena na vaš račun in račun bo ponovno aktiviran. Celoten postopek navadno traja največ 24 ur. Samo najprej moramo potrditi, da ste res lastnik računa. Na vaš elektronski naslov vam bomo poslali obrazec za preverjanje identitete.	
Marko: Razumem.	
Klicatelj: Ko ga odprete, vanj vpišite svoje osebne podatke – ime in priimek, naslov, številko bančne kartice in trimestno varnostno kodo, ki jo najdete na hrbtni strani kartice (CVV).	
Marko: Ne vem, če je pametno, da vam zaupam. Povsod nas svarijo, da se moramo paziti prevarantov.	
Klicatelj: Se strinjam. Tudi mi ljudi ves čas opozarjamo, naj svojih podatkov ne posredujejo neznancem. V tem primeru pa gre za uradni varnostni postopek Banke Slovenije, s katerim preverimo, da ste res lastnik računa, in zaščitimo vaša sredstva.	
Marko: *(odpre svojo elektronsko pošto)* Dobro, sem odprl obrazec. Bom izpolnil. (*začne izpolnjevati)*	
Klicatelj: Odlično. Ko boste vpisali še zadnji podatek, boste na telefon prejeli potrditveno SMS-kodo. *(malce počaka*) Prosim, preberite mi jo, da zaključimo varnostni postopek. Pomembno je, da med postopkom ostanete na liniji.	
Marko: Sem izpolnil. Koda je 938456.	
Klicatelj: Super. Takoj, ko zaključiva klic, bodo vaša sredstva preusmerjena in na e-pošto boste prejeli potrdilo o uspešno zaključenem postopku, uporabniško ime in geslo za varno spletno banko, potem pa v petih delovnih dneh še kartico. Ko se boste prvič vpisali, bo s tem vaš varni račun aktiviran. Razumete?	

Prevaranti pri telefonskih in spletnih prevarah pogosto uporabljajo psihološke tehnike, s katerimi želijo pridobiti naše zaupanje in nas pripraviti do nepremišljenega ravnanja. Oglej si najpogostejše tehnike manipulacije:

A	SKLICEVANJE NA AVTORITETO Prevarant se predstavlja kot predstavnik ugledne ustanove (npr. Banka Slovenije, policija), da bi mu bolj zaupali.
B	VZBUJANJE STRAHU Prevarant nas prestraši z lažno zgodbo o ogroženem denarju, kraji identitete ali drugi nevarnosti.
C	USTVARJANJE OBČUTKA NUJNOSTI Prevarant nas prepričuje, da moramo ukrepati takoj, sicer bomo utrpeli škodo.
D	PONUJANJE REŠITVE Potem ko ustvari težavo, ponudi rešitev, ki naj bi zaščitila naš denar, v resnici pa vodi v prevaro.
E	POMIRJANJE DVOMOV Ko izrazimo dvom, se prevarant z nami strinja, vas pomiri ali zatrjuje, da gre za vsakdanji in varen postopek.

V besedilu zgoraj v kvadratke z ustrezno črko (A-E) zapiši, katero tehniko manipulacije je uporabil prevarant. V nekaterih odstavkih je uporabljenih več tehnik hkrati. Nekatere tehnike se pojavijo večkrat.

»»» Smiselno dokončaj nasvete v letaku, kako prepoznati lažno ali sumljivo elektronsko pošto.

Nasveti za prepoznavanje lažnih in sumljivih e-poštnih sporočil		
Neznan pošiljatelj ___		a) napake v besedilu.
Sporočila, ki vsebujejo povezavo, na katero vas pošiljatelj poziva, da kliknete. ___		b) na primer obljube o nagradah, dobitkih ali hitrem zaslužku brez posebnega truda.
Pritisk na hitro odločitev, ___		c) k nakupu izdelka ali storitve.
Pravopisne in slovnične ___		č) ki se ne predstavlja jasno ali ustrezno.
Sporočila z vsebino, ki zveni predobro, da bi bila resnična, ___		d) pri katerem ni navedeno vaše ime ali priimek.
Splošen nagovor prejemnika ___		e) na primer z navedbami, da je ponudba časovno omejena ali da boste prejeli posebno ugodnost le, če ukrepate takoj.
Ponavljajoči se pozivi ___		f) Čeprav je lahko sporočilo videti verodostojno, lahko povezava vodi na lažno spletno stran, kjer od vas zahtevajo vnos osebnih ali zaupnih podatkov (npr. podatkov o bančnem računu, gesel ali varnostnih kod).

»»» Oglej si spodnje nasvete in dopolni, da bo smiselno.

Previdnostni ukrepi pri uporabi digitalnih kanalov za finančne storitve:

Izberite močna ....., ki vsebujejo velike in male črke, številke ter posebne znake.

Ne delite gesel ali ..... kod z drugimi osebami in ne uporabljajte istega gesla ali ..... kode za več različnih računov.

Zaščitite svoj ..... in druge naprave s protivirusnimi programi ter redno posodabljajte programsko opremo.

Ne odpirajte e-poštnih sporočil s ..... vsebino ali sporočil neznanih pošiljateljev.

Ne posredujte ..... podatkov, gesel ali dostopnih kod prek interneta, elektronske pošte ali telefona.

Spletni ..... vpišite sami, namesto da klikate povezave v sporočilih, kadar želite obiskati spletno stran finančne ustanove.

Preverite, ali je ponudnik ..... storitev ustrezno registriran in pooblaščen za opravljanje svoje dejavnosti.

Nameščajte aplikacije le iz ..... trgovin, pred tem pa preverite ocene, mnenja uporabnikov in informacije o varnosti aplikacije.

Omejite količino osebnih ....., ki jih objavljate na družbenih omrežjih.

Pred nakazilom ..... vedno preverite verodostojnost informacij in prejemnika plačila.

Pri uporabi spletnih primerjalnikov cen poleg cene preverite tudi pogoje ..... in lastnosti izdelka, da se izognete prenagljenim odločitvam.

Pri uporabi spletnega oziroma ..... bančništva je priporočljivo:

- preveriti datum in ..... zadnje prijave v račun;
- po končani uporabi se vedno .....,
- pred potrditvijo ..... ali druge bančne storitve skrbno preveriti vse podatke o transakciji.

RAZISKUJ, RAZMISLI IN SE POGOVARJAJ ...

Si bil ti ali tvoji znanci že kdaj žrtev spletne finančne prevare? S sošolci se pogovorite o različnih primerih in razmislite, kako bi sami ravnali.

Zavedajmo, da je vsak lahko žrtev prevare. Dovolj je že manjša nepozornost, utrujenost, stiska s časom in en napačen klik. Ko se kaj takega zgodi, hitro poiščimo pomoč pri pristojnih institucijah in prevaro prijavimo.

Kartice usode za igro **Finančni preživetveni poligon** ob koncu poglavja **VI. Varčevanje in investicije**.

INFLACIJSKI ŠOK

cene so poskočile za 15 %

KUPNA MOČ GOTOVINE JE STRMOGLAVILA

TEHNOLOŠKI RAZVOJ

tehnološka podjetja so doživela razcvet

TEHNOLOŠKE DELNICE SO ZRASLE ZA 40 %

GEOPOLITIČNA KRIZA

delniški trgi so padli za 25 %

ZLATO JE PRIDOBILO 20 % VREDNOSTI

INFLACIJSKI ŠOK

cene so poskočile za 15 %

KUPNA MOČ GOTOVINE JE STRMOGLAVILA

TEHNOLOŠKI RAZVOJ

tehnološka podjetja so doživela razcvet

TEHNOLOŠKE DELNICE SO ZRASLE ZA 40 %

GEOPOLITIČNA KRIZA

delniški trgi so padli za 25 %

ZLATO JE PRIDOBILO 20 % VREDNOSTI

INFLACIJSKI ŠOK

cene so poskočile za 15 %

KUPNA MOČ GOTOVINE JE STRMOGLAVILA

TEHNOLOŠKI RAZVOJ

tehnološka podjetja so doživela razcvet

TEHNOLOŠKE DELNICE SO ZRASLE ZA 40 %

GEOPOLITIČNA KRIZA

delniški trgi so padli za 25 %

ZLATO JE PRIDOBILO 20 % VREDNOSTI

MOJI ZAPISKI

MOJI ZAPISKI